

Struktura obitelji, dohodak i subjektivno siromaštvo u Republici Hrvatskoj

Ivanko, Pero

Master's thesis / Diplomski rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Department of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Hrvatski studiji**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:111:184867>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-18**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
HRVATSKI STUDIJI

Pero Ivanko

**Struktura obitelji, dohodak i subjektivno
siromaštvo u Republici Hrvatskoj**

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2017.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
HRVATSKI STUDIJI
ODSJEK ZA SOCIOLOGIJU

Pero Ivanko

**Struktura obitelji, dohodak i subjektivno
siromaštvo u Republici Hrvatskoj**

DIPLOMSKI RAD

Mentor: doc. dr. sc. Dario Pavić

Zagreb, 2017.

Sažetak

Pero Ivanko

Struktura obitelji, dohodak i subjektivno siromaštvo u Republici Hrvatskoj

U posljednjih pedeset godina u Hrvatskoj je došlo do mnogobrojnih promjena u strukturi obitelji, udjelu alternativnih obiteljskih oblika, te u broju rođene djece u i izvan braka. Uz navedene promjene dolaze i mnoge druge poput onih vezanih uz obrazovanje i participaciju žena na tržištu rada. Sve navedene promjene mogle bi se odraziti na siromaštvo, stoga se nameće pitanje kakve implikacije promjene u sastavu, sociodemografskim i socioekonomskim karakteristikama članova kućanstva imaju za objektivni i subjektivni položaj obitelji u pogledu siromaštva. U ovom radu analizirana je povezanost između strukture obitelji, dohotka i subjektivnog siromaštva, na osnovi dostupnih podataka iz Ankete o dohotku stanovništva za 2015. godinu. Osnovni cilj istraživanja može se podijeliti na dva dijela: 1.) Prvi cilj jest istražiti utjecaj strukture obitelji na dohotka na osnovi nekoliko čimbenika: s obzirom na bračni status, tip kućanstva (veličina i broj djece) te intenzitet rada kućanstva, 2.) Drugi cilj jest istražiti utjecaj istih čimbenika, uz ekvivalentni raspoloživi dohodak kao dodatni prediktor, na vjerojatnost subjektivnog siromaštva. Rezultati višestruke linearne regresije pokazuju da brak i posebice intenzitet rada imaju pozitivan utjecaj na dohodak obitelji, dok su hipoteze o utjecaju tipa kućanstva samo djelomično potvrđene. Logističkom regresijom utvrđeno je da brak, kohabitacija i ekvivalentni raspoloživi dohodak smanjuju vjerojatnost subjektivnog siromaštva, dok su hipoteze o utjecaju tipa kućanstva i intenziteta rada samo djelomično potvrđene.

Ključne riječi: ekvivalentni raspoloživi dohodak, subjektivno siromaštvo, bračni status, tip kućanstva, intenzitet rada kućanstva

Summary

Pero Ivanko

Family structure, income and subjective poverty in the Republic of Croatia

Over the last fifty years in Croatia there have been many changes in the structure of the family, the share of alternative family forms, and the number of born children in and outside the marriage. Along with the above-mentioned changes, there have been many others like those related to the education and participation of women in the labor market. All listed changes could be reflected on poverty, so the question arises what implications changes in the composition, socio-demographic and socio-economic characteristics of household members have for the objective and subjective situation of the families in terms of poverty. This paper analyzes the relationship between family structure, income, and subjective poverty, based on available data in the Survey on Income and Living Conditions for 2015. The main objective of the research can be divided into two parts: 1.) The first objective is to investigate the impact of family structure on income based on several factors: marital status, household type (size and number of children), and work intensity of a household, 2.) The second aim is to explore the influence of the same factors, with the equivalised disposable income as an additional predictor, on the likelihood of subjective poverty. The results of multiple linear regression show that marriage and especially work intensity of a household have a positive impact on family income, while the hypotheses of household type influence have only been partially confirmed. Logistic regression found that marriage, cohabitation and equivalised disposable income reduce the likelihood of subjective poverty, while the hypotheses of household type influence and work intensity of a household influence have only been partially confirmed.

Key words: equivalised disposable income, subjective poverty, marital status, household type, household work intensity

Sadržaj

1. Uvod.....	1
1.1. Brak, fertilitet i struktura obitelji.....	2
1.2. Kompleksna kućanstva (više generacijske obitelji)	3
1.3. Odvojeni zajednički život.....	4
1.4. Istospolne zajednice	4
1.5. Rad, zarada i siromaštvo	4
2. Promjene u strukturi obitelji	5
2.1. Struktura obitelji i dohodak.....	6
2.2. Subjektivno siromaštvo	11
4. Materijal i metode	17
5. Rezultati	21
6. Rasprava i zaključak.....	28
8. Popis literature	34

1. Uvod

Tijekom posljednjih 50 godina u Hrvatskoj je došlo do mnogobrojnih promjena u strukturi obitelji, udjelu alternativnih obiteljskih oblika te u broju rođena djece u i izvan braka. Uz navedene promjene dolaze i mnoge druge poput onih vezanih uz obrazovanje i participaciju žena na tržištu rada, koje su se zajedno pokazale značajnim prediktorom rizika od siromaštva, te u nekoj mjeri subjektivnog osjećaja siromaštva koje se tek donekle može predvidjeti putem dohotka. Iako su navedene i mnoge druge promjene dobro dokumentirane, te su mnogi podaci dostupni putem službenih statističkih izvora, pomalo začuđuje, u odnosu na opširnu inozemnu literaturu, oskudnost i fragmentiranost domaće znanstvene literature koja nastoji objasniti posljedice nekih od navedenih promjena za dohodak i siromaštvo obitelji. Nadalje, potreba za istraživanjem i razumijevanjem ovih promjena u obitelji se posebno očituje i u implikacijama koje rezultati takvih istraživanja mogu imati za formiranje socijalnih i drugih politika.

Jedan od najčešće korištenih pokazatelja siromaštva je svakako stopa rizika od siromaštva koja se definira kao postotak osoba koje imaju raspoloživi ekvivalentni dohodak ispod praga siromaštva. U 2015. prag siromaštva za jednočlano kućanstvo iznosi 24 979 kuna na godinu, dok za kućanstvo s dvije odrasle osobe i dvoje djece mlađe od 14 godina iznosi 52 456 kuna na godinu. Prema Pokazateljima siromaštva i socijalne isključenosti za 2015. godinu opća stopa rizika od siromaštva iznosila je 20 %, ali postoje značajne razlike između pojedinih tipova kućanstava. Tako su kućanstva s najvećim stopama rizika od siromaštva: samačka kućanstva sa 39,6 %, koja slijede kućanstva sa samohranim roditeljima (33,1 %), te kućanstva s troje ili više uzdržavane djece. Bitno je naglasiti i razliku između kućanstava s i bez uzdržavane djece. Tako kućanstva u kojima žive dvije odrasle osobe s jednim (15,3 %) ili s dvoje (16,3 %) djece imaju manju stopu rizika od siromaštva od kućanstva u kojima žive dvije odrasle osobe bez djece (22,7 %). Dodavanje jedne ili više odraslih osoba u kućanstva bez djece ta se razlika smanjuje, te za kućanstva s tri ili više osoba stopa rizika od siromaštva je 15,2 %. Kako objasniti razlike u stopi rizika od siromaštva između pojedinih tipova kućanstva ? Svakako se nameće pomisao da bi struktura obitelji mogla utjecati na dohodak, a time i na stopu rizika od siromaštva obitelji, ali je moguća i obrnuta situacija u kojoj siromaštvo utječe na strukturu obitelji. No prije prelaska na pregled teorija i rezultata relevantnih istraživanja, potrebno je ukratko ocrtati neke od promjena koje su se dogodile u Hrvatskoj u posljednjih 50 godina ili više. Budući da je i važno kako se siromaštvo mjeri i što se mjeri, spomenut će se i neka područja kojima nije posvećena dovoljna pozornost, a mogli bi se odraziti na ukupno siromaštvo. Nameće se pitanje kakve implikacije takve promjene u sastavu, sociodemografskim i socioekonomskim

karakteristikama članova kućanstva imaju za objektivni i subjektivni položaj obitelji u pogledu siromaštva.

1.1. Brak, fertilitet i struktura obitelji

U publikaciji DZS-a „Žene i muškarci u Hrvatskoj 2017.“ u razdoblju od 1950. do 2015. u broju sklopljenih brakova se primjećuje stalni trend opadanja. Prema Eurostatovim podacima „Marriage and divorce statistics“ ovaj trend nije jedinstven za Hrvatsku već se primjećuje na razini zemlja EU-28. Zajedno s opadanjem broja sklopljenih brakova raste i prosječna dob pri sklapanju prvog braka koja je u 2015. za žene bila 31 godina, a za muškarce 28 godina. Budući da se obrazovanje smatra dobrim prediktorom zarade koju ostvaruje pojedinac, te da je odgađanje stupanja u prvi brak često povezano s potrebom za završavanjem obrazovanja i pronalaska posla, bilo bi važno dobiti uvid u stope brakova s obzirom na obrazovanje i dob partnera što na žalost nije dostupno u navedenim izvorima. Prema DZS-u udio visoko obrazovanih žena u 2011. godini iznosio je 16,4 %, što je bilo neznatno više od udjela muškaraca (16,0 %). Nadalje, u razdoblju od 1960. do 2015. se značajno promijenio broj muškaraca i žena koji se upisuju na visoka učilišta – za žene se u navedenom razdoblju povećao s 32,8 % na 56,8 %, dok je za muškarce primjetan obrnuti trend s 67 % na 43,2 %. Cancian i Haskins (2014.) su za Sjedinjene Američke države izračunali da je za žene s visokim obrazovanjem stopa braka ostala 70 % u razdoblju od 1990 do 2010., dok se je za slabije obrazovane žene kontinuirano smanjivala. To bi prema autorima možda moglo značiti da visoko obrazovane žene shvaćaju korist od braka za vlastitu i ekonomsku dobrobit njihovih obitelji, ili pak niže obrazovane žene koje imaju puno više koristi od njega imaju slabije prilike da stupe u brak (Cancian i Haskins, 2014: 32).

Zajedno s trendom opadanja sklopljenih brakova primjećuje se i trend rasta broja razvedenih brakova koji se gotovo udvostručio u istom razdoblju. Posebno su problematični razvodi brakova s uzdržavanom djecom. U takvim situacijama skrbništvo nad djecom je u velikoj većini slučajeva (u oko 80 % ili više) dodijeljeno majci. Očevi skrbništvo nad djecom dobivaju u oko 10 % slučajeva dok se zajedničko skrbništvo ostvaruje u oko 5 % slučajeva (Žene i muškarci u 2017.). Za očekivati je da su ekonomski i subjektivno u lošijem položaju samohrani roditelji nakon razvoda u odnosu na one koji su se razveli bez djece. Taj se loš položaj dodatno pogoršava ako žena, koja i dobiva skrbništvo u velikoj većini slučajeva, za vrijeme trajanja braka nije bila zaposlena. Solera (1998.) je usporedila tri zemlje s različitim socijalnim politikama: Italiju, Ujedinjeno Kraljevstvo i Švedsku, kako bi ustanovila povezanost između socijalnih transfera, siromaštva djece i zaposlenosti majki. Rezultati su pokazali da, uz dobro

uređen sustav socijalne politike kao onaj koji ima Švedska, integracija majki u tržište rada ima veoma važnu ulogu protiv siromaštva obitelji, ali i kao „osiguranje od razvoda“ (eng. *divorce insurance*), jer rizik od siromaštva samohranih majki uvelike ovisi o njihovoj prijašnjoj ekonomskoj ovisnosti o supruzima.

Stope totalnog fertiliteta od 1950. do 2015. već dobro poznato bilježe stalni pad, te je ona u 2015. iznosila 1,46. Prosječna starost majke pri prvom porodu iz godine u godinu raste, tako se je s 25,6 u 2010. povećala na 28,6 u 2015. Uz opadanje stopa totalnog fertiliteta, bilježi se i postepeni rast broja izvanbračnih rođenja koji se u razdoblju od 2000. do 2015. povećao s 9 % na 18 %. To povećanje ipak nije tako primjetno u odnosu na neke druge europske zemlje poput Francuske, Bugarske i Švedske gdje je udio izvanbračnih rođenja iznosio više od 50 %, što možda upućuje na to da se djeca u Hrvatskoj i dalje tradicionalno poistovjećuju s brakom, a manje s izvanbračnim zajednicama i samohranim roditeljima. Pavić (2014.) je proučio trendove i čimbenike izvanbračnih rođenja u Hrvatskoj u razdoblju od 1998. do 2012. godine. Analiza socioekonomskih i sociodemografskih čimbenika koji bi mogli utjecati na vjerojatnost rađanja izvan braka pokazala je veću šansu izvanbračnog rađanja djece kod mladih roditelja, nezaposlenih i uzdržavanih majki, slabije obrazovanih roditelja, pripadnika nekih nacionalnih manjina (Roma i donekle Albanaca), te u Gradu Zagrebu u odnosu na ostale regije. Time se je pokazalo da prema tim čimbenicima „izvanbračna rođenja u Hrvatskoj u najvećem broju nisu prvenstveno rezultat promjene vrijednosti [...], nego upravo suprotno, karakteriziraju osobe u nepovoljnom socioekonomskom i obrazovnom položaju, kao i nacionalne manjine“ (Pavić, 2014: 158).

1.2. Kompleksna kućanstva (višegeneracijske obitelji)

O trendovima i karakteristikama ovog tipa kućanstava u Hrvatskoj se malo zna. Prema Meyer i Carlson (2014.) u SAD-u se u posljednjem desetljeću povećao broj obitelji u kojima žive tri generacije (djeca, roditelji, te bake i djedovi), te da ove tipove obitelji karakterizira niži ekonomski status u odnosu na druge obitelji. Rezultati istraživanja kojeg su proveli Berc et al. (2004.) na uzorku od 874 obitelji iz mjesta različite veličine i obilježja na području Hrvatske metodom polustrukturiranog intervjua s oba roditelja tako otkrivaju da obitelji na selu u prosjeku imaju više članova (veći broj djece), s njima češće žive članovi šire obitelji (bake i djedovi), te imaju nešto niži ekonomski status nego obitelji u velikim gradovima.

1.3. Odvojeni zajednički život

Mjerenje siromaštva na razini kućanstva se može dodatno zakomplicirati u slučaju pojedinaca koji se identificiraju kao par, u intimnoj su vezi te možda imaju djecu, ali ne žive zajedno već u odvojenim kućanstvima. Taj se fenomen u literaturi naziva „odvojeni zajednički život“ (eng. *living apart together*). Prilikom mjerenja siromaštva na razini kućanstva, u takvim se slučajevima priča oko novčanih transfera između partnera dodatno komplicira. Također, neki parovi koji se mogu okarakterizirati odvojenim zajedničkim životom, imaju partnere koji žive s njima neko, ali ne sve vrijeme (Meyer i Carlson, 2014.).

1.4. Istospolne zajednice

U Hrvatskoj je od donošenja Zakona o životnom partnerstvu 2014. godine do 30. kolovoza 2017. prema Statističkim prikazima (broj 1, broj 4 i broj 7) Ministarstva uprave sklopljeno 205 životnih partnerstva. Iako se radi o izuzetno malom broju, u odnosu na ukupni broj sklopljenih brakova, o sociodemografskim i socioekonomskim karakteristikama osoba koje stupaju u životna partnerstva se izuzetno malo zna u Hrvatskoj. Može se pretpostaviti da i ovaj tip zajednice ima neke od zaštitnih efekata protiv siromaštva koje ima brak ili možda kohabitacija, no rasprava o tome je izvan opsega ovog rada.

1.5. Rad, zarada i siromaštvo

Prema Cancian i Haskins (2014.) implikacije promjena u strukturi obitelji za dohodak i siromaštvo uvelike ovise o zaposlenosti i zaradi muškaraca i žena. Ali ujedno, promjene u zaradi i radu muškaraca i žena mogu i sami „reflektirati promjene u strukturi obitelji; manje žena je ovisno o zaradi muškarca, i manje muškaraca imaju primarnu financijsku odgovornost prema ženi i djeci“ (Cancian i Haskins, 2014: 37). Prema DZS-u u 2015. stopa zaposlenosti muškaraca iznosila je 53,9 %, a žena 46,1 %. Evidentirana nezaposlenost u 2015. je bila veća za žene (54,3 %) nego za muškarce (45,7 %). Veća nezaposlenost žena nego muškaraca prema podacima održava se već dugi niz godina (Žene i muškarci u 2017.). Analiza razlika između dobnih skupina, te između muškaraca i žena u osnovnim indikatorima participacije na tržištu rada, položaju u podjeli rada, obliku i kvaliteti zaposlenja za razdoblje od 1997. do 2006., koju je napravio Matković (2008), ukazala je na postojanje rodni razlika u participacije muškaraca i žena na tržištu rada i u nezaposlenosti. Uz to „u promatranom desetljeću došlo je do povećanja rodne segmentacije zaposlenosti u različitim rodovima zanimanjima, područjima djelatnosti i sektorima vlasništva. Žene su nešto rjeđe formalno samozaposlene ili poslodavci, a češće od muškaraca (iako vrlo rijetko) rade u nepunom radnom vremenu. Na nesigurnim i nekvalitetnim

poslovima radi nešto veći udjel žena nego muškaraca. Rodna razlika u plaćama je supstancijalna, ali na istoj razini obrazovanja žene su u prosjeku zaposlene u nešto prestižnijim zanimanjima“ (Matković, 2008: 498). Rezultati studije „Položaj žena na hrvatskom tržištu rada“ (Hazel et al., 2011.) su oslanjajući se na kvantitativne i kvalitativne podatke za 2011. godinu ustanovili da su rodne razlika u participacije muškaraca i žena na tržištu rada i dalje prisutne. I dalje je prisutno rodno segregirano tržište rada, postoje značajne razlike u visini plaće, zaposlenosti žena, te su prisutni i mnogi drugi problemi. Kao problem se istaknulo i usklađivanje radnog i obiteljskog života gdje postojeće „socijalne usluge ne samo da ne pomažu ženama da rade izvan kuće, nego ih često i prisiljavaju da duže vremensko razdoblje ostanu izvan tržišta rada“ (Hazel et al., 2011: 46). Iako imaju veću stopu zaposlenosti i manju stopu nezaposlenosti u odnosu na žene, zaposleni i nezaposleni muškarci prema publikacijama DZS-a Pokazatelji siromaštva za razdoblje od 2010. do 2014., i Pokazatelji siromaštva i socijalne isključenosti za 2015. u cijelom navedenom razdoblju imaju veći rizik od siromaštva u odnosu na žene. U drugim statusima aktivnosti (samozaposlene, umirovljene i ostale neaktivne) žene kroz isto razdoblje imaju veći rizik od siromaštva u odnosu na muškarce.

Kako će se navedene promjene odraziti na dohodak i subjektivni osjećaj siromaštva obitelji u Hrvatskoj će naravno u velikoj mjeri ovisiti o kombinaciji pojedinih čimbenika unutar kućanstava. Neke promjene kao što su manji broj djece, obrazovanje i povećanje participacije žena na tržištu rada su u stranim zemljama dobro povezane s smanjenjem siromaštva obitelji, dok rast broja samohranih roditelja i izvanbračna rođenja povećavaju siromaštvo. Za neke druge promjene, kao što je povećanje broja izvanbračnih zajednica nije sasvim jasan utjecaj na dohodak i siromaštvo, iako se može pretpostaviti da obuhvaćaju barem neke od zaštitnih efekata koje ima brak. Primjera radi, prema Cancian i Haskins (2014: 39) trendovi u SAD-u pokazuju da smanjenje broja brakova i povećanje izvanbračnih rođenja dovodi do povećanja siromaštva, dok će smanjenje veličine obitelji smanjiti siromaštvo, kao i smanjenje razlike u plaćama između muškaraca i žena za samohrane majke u odnosu na obitelji s bračnim parovima.

2. Promjene u strukturi obitelji

U današnje vrijeme odluka o ulasku u brak ili izboru alternativnih obiteljskih oblika, imanju djece, kao i druge promjene u obitelji i fertilitetu, se i dalje pretežno nastoje objasniti konceptom druge demografske tranzicije (Billari i Liefbroer, 2004., Coleman, 2004.). No pitanje je u kojoj mjeri su danas prisutne promjene primarni rezultat promjena vrijednosti, a u kojoj mjeri odražavaju djelovanje nejednakosti. Drugim riječima, postoji li veza između strukture obitelji i

dohotka, te je li siromaštvo posljedica promjena u strukturi obitelji, ili njihov rezultat ? U dosad najrecentnijem prikazu, Zaidi i Morgan (2017.) su na osnovi pregleda razvoja teorije druge demografske tranzicije i empirijske adekvatnost u objašnjavanju promjena između pojedinih zemalja predložili neke teoretske izmjene koje bi ublažile neke nedostatke, kao što je činjenica da teorija druge demografske tranzicije uvelike zanemaruje rodne i globalizacijske nejednakosti kao važne čimbenike u formiranju obitelji i promjenama u fertilitetu. Teorija druge demografske tranzicije predviđa da će promjene u vrijednostima rezultirati „povećanjem prosječne dobi pri prvom braku, da će stope prvih brakova opadati, stope razvoda rasti, kohabitacija će postati češća i prihvaćena, i da će se udio izvanbračnih rođenja povećati“ (Zaidi i Morgan, 2017: 48). Iako su mnoge od ovih promjena empirijski adekvatno potkrijepljene, ipak postoje neke značajne varijacije između pojedinih zemalja (kao u spomenutim stopama kohabitacije i izvanbračnih rođenja za Hrvatsku, među ostalim) koje bi mogle upućivati na važniju ulogu strukturalnih promjena (kao na primjer siromaštvo) u odnosu na kulturne u objašnjavanju tih varijacija (Zaidi i Morgan, 2017: 48 - 49). Neke od glavnih kritika teorije druge demografske tranzicije su, među ostalim, činjenica da povećan udio kohabitacije i izvanbračnih rođenja pokazuju društvene skupine niže obrazovanih i siromašnih, osobito u zemljama istočne Europe (Pavić 2014.; Gjonca et al., 2008.; Hoem et al., 2013.; Petrović, 2011.; Perelli-Harris, 2008.), da se umjesto očekivanog uniformiranja obiteljskih oblika u Europi primjećuje njihova diversifikacija, „neuočavanje promjena u reproduktivnom ponašanju koje prethode promjeni vrijednosti, kao i nedostatak distinktivnih karakteristika nasuprot prvoj demografskoj tranziciji“ (Sobotka, 2008., u: Pavić, 2014: 141). Zaidi i Morgan (2017.) predlažu teoriju konjunktornog djelovanja (eng. *theory of conjunctural action*) (vidi: Johnson-Hanks et al., 2011.) kao svojevrsno proširenje teorije druge demografske tranzicije koja „integrira i čini neodvojivima idejne sile promjene (uključujući i one centralne za SDT) i promjene u materijalnim uvjetima (koje leže u srcu globalizacijskih i rodničkih okvira)“.

2.1. Struktura obitelji i dohodak

Kako bi struktura obitelji mogla utjecati na obiteljski dohodak ? Thomas i Sawhill (2005.) su na osnovi pregleda literature izdvojili nekoliko potencijalnih objašnjenja razlike u dohotku između različitih tipova obitelji. Bitno je naglasiti da su se pri tome prije svega fokusirali na obitelji s djecom. Prvo i najočitije objašnjenje je potencijalna moć zarađivanja. U odnosu na samohrane obitelji, obitelji s dvoje roditelja mogu imati relativno veće prihode iz same činjenice da imaju još jednu odraslu osobu koja potencijalno donosi prihod u obitelj. No hoće li oba

partnera biti zaposlena ovisiti će o nizu ekonomskih, socijalni i kulturnih faktora. S obzirom na zaposlenost partnera možemo razlikovati nekoliko osnovnih modela: 1. model muškoga hranitelja obitelji (eng. *male breadwinner*), 2. modernizirani model muškoga hranitelja, gdje žena radi na skraćeno radno vrijeme, s vjerojatno manjom plaćom od partnera, 3. dvohraniteljski model u kojem oba partnera rade na puno radno vrijeme ili na pola radnog vremena. Posljednji model postaje sve dominantniji u europskim zemljama, uz malu iznimku Italije i nekih postsocijalističkih zemlja u kojima je model muškoga hranitelja obitelji i dalje drugi po važnosti (Kotowska i Matysiak, 2008: 303 – 307). Prema istraživanju kojeg su proveli Akrap i Čipin (2011.) među zaposlenim ženama velika većina njih preferira model dvaju hranitelja. Međutim, postoje dobre naznake da je dvohraniteljski model u Hrvatskoj snažno okarakteriziran i dvojnog ulogom žena koja ograničava njihov rad i ravnopravno sudjelovanje na tržištu rada (vidi: Gelo et al., 2011.; Galić 2011.; Akrap i Čipin, 2011.) Model muškoga hranitelja je preferirani model kod žena koje imaju tradicionalna shvaćanja o podjeli rada u obitelji i koje imaju troje ili više djece, a model moderniziranoga muškog hranitelja uglavnom preferiraju ispitanice sa srednjom razinom naobrazbe, u odnosu na one s tercijarnim obrazovanjem. Post-hoc analiza je i pokazala da su ispitanice bez djece manje sklone tvrdnjama koje sugeriraju da je ženi s djecom mjesto u kući, a ne na tržištu rada. Gelo et al. (2011.) su u istraživanju o sociodemografskim odrednicama zaposlenosti žena u Hrvatskoj došli do rezultata prema kojima roditeljstvo, odnosno svako dodatno dijete povećava vjerojatnost da žena bude nezaposlena, te da je imanje predškolskog djeteta povezano „s participacijom na tržištu rada, i to tako da takvo dijete povećava šansu da žena ne bude zaposlena nego neaktivna (1,5 puta)“ (Gelo et al., 2011: 84). Osim broja djece, na zaposlenost utječe i obrazovanje, dob te i u manjoj mjeri bračni status. Obrazovanje ima najveći utjecaj na status na tržištu rada, tako da nisko obrazovane žene imaju najveću vjerojatnost da budu nezaposlene, a slijede ih žene s srednjim obrazovanjem. S porastom dobi se smanjuje vjerojatnost da žene budu nezaposlene. I na kraju neudate žene imaju veću šansu da budu nezaposlene u odnosu na udate (Gelo et al., 2011.). Rezultati istraživanja koje je proveo Lanzieri (2013.) u kojem su se, među ostalim, analizirale ukupne stope fertiliteta za odabrane europske zemlje u razdoblju od 2007. do 2011. s obzirom na neke odabrane, a za ovo istraživanje relevantne karakteristike majki, pokazalo je da za zaposlene žene u Hrvatskoj u 2011. ukupna stopa fertiliteta iznosila 2,44, a za nezaposlene 0,63, te se nije značajnije mijenjala kroz navedeno razdoblje. S obzirom na stupanj obrazovanja u 2011. najveću ukupnu stopu fertiliteta imaju visoko obrazovane žene (1.57) , zatim žene s srednjom razinom obrazovanja (1.42), i na posljetku nisko obrazovane žene (1.31). Navedene razlike i nisu tako velike kao one s obzirom na zaposlenost, ali ako se usporede s drugim

europskim zemljama vidi se da je tamo i dalje nisko obrazovanje žene povezano s višom ukupnom stopom fertiliteta. Ovi nalazi osporavaju donekle ustaljeni stereotip prema kojem nisko obrazovane i nezaposlene žene imaju više djece. No to ne znači da te karakteristike i dalje nisu na neki način povezane s natalitetom nekih etničkih skupina u Hrvatskoj (vidi: Pavić, 2013.).

U odnosu na kućanstva s bračnim parovima, položaj samohrane majke će uvelike ovisiti o isplata formalnog sustava podrške obiteljima i donekle o plaćanju uzdržavanja maloljetnog djeteta od strane odsutnog roditelja. No iako ti transferi mogu unaprijediti ekonomski položaj samohranih obitelji u odnosu na one s bračnim parovima, ipak ne mogu biti zamjena za brak, što je osobito točno za one slučajeve u kojima se uzdržavanja maloljetnog djeteta od strane drugog roditelja plaća rijetko ili uopće ne. (Thomas i Sawhill, 2005: 59). Osim toga položaj samohrane majke će ovisiti i o ekonomskoj ovisnosti o suprugu prije razvoda (Solera, 1998.), te o socijalnoj podršci neformalne mreže. Prema nekim saznanjima, u Hrvatskoj postoje razlike u primanju podrške iz neformalnog i formalnog sustava s obzirom na strukturu obitelji. Tako se pokazalo da samohrani roditelji primaju više neformalne podrške od roditelja iz dvoroditeljskih obitelji. Spol roditelja je manje povezan s primanjem pomoći iz formalnog sustava, ali zato prilično utječe na neformalne mreže. Tako majke, u odnosu na očeve, imaju veće i raznovrsnije neformalne mreže. Rodne razlike u učestalosti pružanja pomoći roditeljima su manje u jednoroditeljskim nego u dvoroditeljskim obiteljima. Te samohrani roditelji, „u skladu sa svojom slabijom financijskom situacijom, koriste češće od roditelja iz dvoroditeljskih obitelji različite oblike pomoći u okviru formalnog sustava podrške obiteljima“ (Pećnik i Raboteg-Šarić, 2005: 17 – 18).

Sljedeća dva objašnjenja utjecaja strukture obitelji na dohodak koja Thomas i Sawhill (2005.) navode su utjecaj ekonomija razmjera (eng. *economies of scale*), te Beckerov (1981.) model specijalizacije kućanstva. Prema ekonomijama razmjera neki troškovi života, poput stanarine, se ne povećavaju puno pridruživanjem druge odrasle osobe kućanstvu. Dohodak koji su imali prije pridruživanja mogu koristiti na isti način kao i prije, ali kroz kombiniranje i dijeljenje resursa im se sad otvaraju nove mogućnost trošenja koje vjerojatno nisu imali prije. Također, pokazalo se za neke troškove koji u ekonomskom smislu nisu lako zamjenjivi kao što je hrana (osobito među siromašnim kućanstvima), a za koje bi se teoretski očekivalo da će rasti zajedno s brojem članova kućanstva, se događa upravo suprotno – oni opadaju. Navedeni rezultati su dobiveni za bogatije i siromašnije zemlje, ali bez odgovarajućeg objašnjenja (Deaton i Paxson, 1998: 921.) Prema Beckerovoj (1981.) teoriji najproduktivnija su ona kućanstva u kojima se

žene specijaliziraju za kućanski rad, a muškarci za rad izvan kuće. Time bi oženjeni parovi bili produktivniji od neoženjenih, te bi oženjeni muškarci oslobođeni od kućanskih poslova trebali imati relativno više plaće. Ta "premija na plaću" (eng. *wage premium*) za oženjene muškarce je u nekim istraživanjima potvrđena. Tako su Chun i Lee (2001.) pronašli da se razlike u višim plaćama kod oženjenih nego kod neoženjenih muškaraca ne mogu pripisati teoriji bračne selekcije, već da upućuju na važnost stupnja specijalizacije kućanstva. Naime pokazalo se da se dobitci od plaća smanjuju za 0,6 % sa svakim dodatnim satom rada kojeg žena provodi na tržištu rada. Lerman (2002.) je pregledom postojeće literature došao do zaključka da dosadašnji rezultati upućuju na postojanje dobiti od braka. Tako neki dokazi upućuju na to da brak unaprjeđuje ekonomski status obitelji s niskim dohotkom, ima pozitivan utjecaj na ekonomsku dobrobit obitelji, podiže plaće muškaraca djelomično zbog podjele rada u kući, a dijelom i zbog činjenice da oženjeni muškarci „rade više sati i tjedana nego neoženjeni muškarci sa sličnim karakteristikama na tržištu rada“, te da kohabitacija u manjoj mjeri podiže dohodak u odnosu na brak (Lerman, 2002: 26 – 29). No kako ističu Thomas i Sawhill (2005: 60), čak ako brak i ima pozitivne učinke na plaće muškaraca, upitno je „kako velik i koliko dugo će trajati, uzimajući u obzir povećan udio žena koje rade“. Ali čak i ako muškarci izgube tu "premiju na plaću", brak će vjerojatno i dalje imati niz drugih zaštitnih čimbenika.

Neke teorije ukazuju na situacije u kojoj bi određeni obrasci sklapanja brakova mogli dovesti do povećanja nejednakosti između obitelji. Naime, kako je pregled literature pokazao, brak ima mnoge potencijalne zaštitne faktore protiv siromaštva. Stoga bi sklapanje brakova između partnera različitih socioekonomskih karakteristika, moglo potencijalno podići životni standard ili čak izvući iz siromaštva partnera koji je po takvim karakteristikama bio u lošijoj poziciji. To se u literaturi naziva hipergamijom, odnosno spajanje partnera različitih karakteristika, dok se stvaranje zajednica između partnera sličnih karakteristika naziva homogamijom (Esteve et al., 2012.) Tako neki trendovi u razvijenim i nerazvijenim zemljama pokazuju da obrazovna hipergamija (partneri različitih razina obrazovanja), koja je trajniji oblik rodne nejednakosti u formiranju zajednica, se u posljednjih nekoliko desetljeća smanjivala, te se u mnogim zemljama dogodio i obrnuti trend prema kojem se s povećanjem razine obrazovanja žena smanjuje obrazovana hipergamija (Esteve et al, 2012: 543). No kakve bi posljedice varijacije i trendovi u odabiru partnera mogli imati za nejednakost ? Asortativno pronalaženje partnera (eng. *assortative mating*) označava nenasumično spajanje pojedinaca u veze. U sociologiji zanimanje za trendove i varijacije u assortativnom pronalaženju partnera proizlazi iz potrebe razumijevanja razloga i načina na koje pojedinci stupaju u zajednice s obzirom na socioekonomski status,

religiju, etničku pripadnost ili rasu (Schwartz, 2013: 452). Teorije ekonomske nejednakosti tako predviđaju da će u vrijeme visoke nejednakosti, ekonomske i socijalne granice između grupa biti veće što će smanjiti izgleda braka između različitih socijalnih grupa, odnosno ljudi će imati više za izgubiti ako uđu u brak s nekim tko ima znatno lošiji ekonomski položaj od njihovog. Rezultati nekih studija su tako pokazali da u zemljama s većim dohodovnom nejednakostima se primjećuju trendovi u rastu obrazovne homogamije, a u zemljama s visokim razinama muške dohodovne nejednakosti trendovi u odgađanju braka od strane žena. (Schwartz, 2013: 455 – 456) S obzirom na rodne nejednakosti prema nekim hipotezama s rastom socioekonomskog statusa žena u odnosu na muškarce, žene lakše pronalaze potencijalne partnere na osnovi mnogobrojnih karakteristika. Muškarci se u takvim situacijama počinju natjecati za žene koje su visoko obrazovane i imaju visoku zaradu. Iz toga bi slijedilo da povećana „sličnost između muških i ženskih preferencija pokreće natjecanje za partnere visokog statusa i time rezultira povećanom homogamijom“ (Schwartz, 2013: 456). Prema Schwartzu (2013.) dokazi za navedenu teoriju su mješoviti. Iz perspektive žene, neka istraživanja pokazuju da u zemljama gdje su žene u relativnoj ekonomskoj prednosti postoje niži trendovi edukacijske homogamije, što je konzistentno s mišlju da „ljubav nadvladava novac s smanjenjem rodni nejednakosti“ (Schwartz, 2013: 457). Iz perspektive muškaraca, sve više dokaza upućuje na to da je muškarcima ženin dohodak postaje sve važniji, što se dijelom može objasniti egalitarnim promjenama u braku, ali i povećanom potrebom za ženinim dohotkom zbog povećanih troškova imanja djeteta i općenitog rasta životnog standarda. Schwartz (2013.) je i pregledom postojeće literature identificirala nekoliko mogućih posljedica koje bi trendovi i varijacije u asortativnom pronalaženju partnera mogli imati za nejednakosti. Tako se pregledom literature utvrdilo da je povećana asocijacija između zarade supruge doprinijela povećanju nejednakosti, „ali bi ovaj fenomen mogao biti objašnjen i promjenama u podjeli rada unutar braka umjesto povećanim spajanjem prema obrazovanju“ (Schwartz, 2013: 461). I da bi povećano spajanje partnera na osnovi obrazovnih, profesionalnih i socioekonomskih sličnosti moglo rezultirati većim nejednakostima u ishodima koje će djeca postići u životu. A kakav bi utjecaj mogao biti na dugoročnu promjenu populacije, te na kvalitetu veze ili njezin raspad je još nedovoljno istraženo područje za bilo kakve općenitije zaključke (Schwartz, 2013: 462 – 464).

S obzirom na zaposlenost u obitelji, posebno rizičnu skupinu predstavljaju siromašni radnici i kućanstva bez zaposlenih. Prema Matkoviću (2006.) siromašni radnici u Hrvatskoj čine relativno malobrojnu skupinu sastavljenu prije sveg od samozaposlenih, muškaraca, osoba s nižim obrazovanjem i većim obiteljima. Dok su nezaposlena kućanstva učestalija među

jednoroditeljskim i samačkim kućanstvima. Istraživanje provedeno na razini Europske unije korištenjem EU-SILC podataka (eng. *EU statistics on income and living conditions*) iz 2006. (Hrvatska nije bila uključena u istraživanje budući da je pokrenula EU-SILC u 2010. godini) pokazalo je da život u nezaposlenom kućanstvu značajno povezan s vjerojatnošću relativnog dohodovnog siromaštva, te sa razinama materijalne deprivacije u svim zemljama koje su bili obuhvaćane istraživanjem, iako uz neke značajne varijacije između pojedinih zemalja (de Graaf-Zijl i Nolan, 2011.) No, iako pojedinac ili kućanstvo mogu imati vrlo nizak dohodak koji ih stavlja u skupinu koja je u riziku od siromaštva, to nužno i ne znači da će osoba ili kućanstvo biti siromašno (ili će se tako osjećati). Kao jedan od nalaza u literaturi može se izdvojiti da sastav kućanstva „igra važnu ulogu posredujućeg faktora i da zaštita od siromaštva uvelike ovisi o životu s drugima koji mogu donijeti tržišni dohodak u kućanstvo“ (Gardiner i Millar, 2006: 367). Tako je analiza načina na koje slabo plaćeni radnici u Ujedinjenom Kraljevstvu izbjegavaju siromaštvo kućanstva ukazalo na presudnu ulogu koju u izbjegavanju siromaštva imaju dohoci partnera, ali i drugih članova kućanstva. Tako se pokazalo da kod slabo plaćenih radnika dodatni sati rada ili dodatni poslovi omogućavaju samo oko 8 % takvih radnika da izbjegnu siromaštvo, državni transferi i olakšice za 13 % takvih radnika, a prihodi od partnera i drugih odraslih pomažu 64 % slabo plaćenih radnika da izbjegnu siromaštvo (Gardiner i Millar, 2006., Gardiner i Millar, 2004.). Osim dohotka drugih članova važnu ulogu u izbjegavanju ili ublažavanju siromaštva mogu imati i rodbinske mreže i prijatelji (Dercon, 2002.; Cox i Fafchamps, 2008.)

2.2. Subjektivno siromaštvo

Dok su istraživanja veze između siromaštva, strukture obitelji i individualnih socioekonomskih i sociodemografskih karakteristika članova obitelji dobro zastupljeno područje u suvremenim sociološkim i ekonomskim istraživanjima, isto se ne može reći za istraživanja subjektivnog siromaštva. Potreba za istraživanjem subjektivnog siromaštva posebno proizlazi i iz potrebe za uključivanjem više različitih mjera siromaštva u istraživanja i prilikom formiranja socijalnih politika, budući da se preveliko oslanjanje na samo jednu mjeru kao što je rizik od siromaštva može rezultirati nedovoljno pouzdanim rezultatima (Bradshaw i Finch, 2003; Veenhoven, 2002.). U odnosu na dohodovne razlike između obitelji koje se mjere putem niza ekonomskih i socioloških varijabli koje su objektivne, subjektivno siromaštvo je složena mjera koje se temelji na „individualnom doživljaju ili percepciji vlastitog objektivnog socio-ekonomskog položaja“ (Čudina-Obradović i Obradović, 1998: 28). U istraživanjima se također pokazalo da

subjektivno siromaštvo ne ovisi samo o objektivnom socioekonomskom položaju, već i da važnu ulogu igra i usporedba sa životnim standardima drugih ljudi (Delhey i Kohler, 2007; Castilla 2010.). Iz toga proizlazi da je subjektivno siromaštvo složena, višedimenzionalna mjera. U ovom radu se želi doprinijeti i tom području istraživanja siromaštva, i to kroz analizu povezanost subjektivnog osjećaja siromaštva i strukture obitelji. Kako se ovaj rad temelji na podacima Ankete o dohotku stanovništva za 2015. godinu, kao zavisna varijablu koja će se u modelu koristiti za procjenu subjektivnog siromaštva odabrana je "Mogućnost kućanstva da spoji kraj s krajem" kojom se mjeri subjektivna procjena sposobnosti kućanstva da redovito podmiruje uobičajene i nužne izdatke s obzirom na ukupni dohodak svih članova kućanstva. Za ovu varijablu se može reći da izražava subjektivni doživljaj ekonomskih poteškoća, odnosno drugim riječima ekonomski stres. Čudina-Obradović i Obradović (1998.) smatraju, na osnovi pregleda indikatora koji ulaze u subjektivni socioekonomski položaj i njihov utjecaj na bračne i obiteljske procese, da upravo indikatoru ekonomskog stresa treba obratiti posebnu pažnju, budući da on „najopćenitije izražava subjektivni doživljaj ekonomskih teškoća“, te da je za očekivati da će biti prediktivniji „za bračne i obiteljske procese od objektivnih ekonomskih pokazatelja“ (Čudina-Obradović i Obradović, 1998: 39). Njihov pregled literature tako pokazuje da varijabla ekonomski stres: djeluje negativno na fizičko i mentalno zdravlje bračnih partnera, te da pojedinci koji su izgubili posao, pojedinci vrlo niskog socioekonomskog položaja, stariji ljudi i žene općenito doživljavaju ekonomski stres intenzivnije nego druge skupine.

Jedna od teorija koja bi mogla objašnjavati utjecaj braka na subjektivno siromaštvo je teorija o zaštitnim učincima braka i djece za preživljavanje (eng. *marriage protection hypothesis*). Neka istraživanja koja su provjeravala ovu hipotezu generalno upućuju na to da brak i djeca imaju pozitivne zaštitne čimbenike za preživljavanje, te da je efekt u pravilu veći za muškarce nego za žene (Modig, 2017.; Rendall et al., 2011; Kalmijn, 2007.). Rezultati nekih drugih relevantnih istraživanja upućuju na povezanost bračnog statusa, tipa kućanstva i dohotka s osjećajem subjektivnog siromaštva. Tako rezultati istraživanja kojeg je proveo Marks (2007.) na podacima ankete "Kućanstva, dohotka i dinamike rada" (eng. *Household, Income and Labour Dynamics*) u Australiji, a koja je u donekle slična EU-SILC istraživanju koje se provodi u Europi, su pokazali da brak ima snažnu zaštitnu ulogu, u smislu da smanjuje vjerojatnost ekonomskog siromaštva, subjektivnog siromaštva i financijskog stresa. Prema autoru budući da se koristi braka ne očituju samo u većem dohotku, već i u snažnom utjecaju na subjektivno siromaštvo i financijski stres, „brak je izgleda povezan s nizom stavova i ponašanja koji smanjuju financijski

nepovoljan položaj“. Osim braka, vjerojatnost subjektivnog siromaštva je smanjivao i ekvivalentni raspoloživi dohodak (Marks, 2007: 47). Ravallionovo i Lokshinovo (2002.) istraživanje subjektivnog siromaštva u Rusiji je pokazalo da osim dohotka koji je imao relativno veći utjecaj u odnosu na ostale prediktore, na subjektivno siromaštvo značajno utječe i cijeli niz drugih faktora kao što su zdravlje, obrazovanje i zaposlenost. Buttler (2013.) je provela istraživanje na individualnim podacima EU-SILC-a za 28 europskih zemalja iz 2011. godine (bitno je napomenuti da podaci za Hrvatsku nisu bili uključeni u ovo istraživanje) s ciljem utvrđivanja mjere u kojoj dohodovno siromaštvo uzrokuje subjektivno siromaštvo u Europi. Glavni nalaz ovog istraživanja bio je asimetričan utjecaj novčanih sredstava na subjektivno siromaštvo između europskih zemalja. Tako se pokazalo da je u manje uspješnim zemljama (kao što su Rumunjska, Bugarska i Litvanija) EU definirani prag siromaštva puno bolje predviđa subjektivno siromaštvo u odnosu na uspješnije zemlje gdje to bolje čini nacionalni prag siromaštva.

Osim navedenih vrijedi i spomenuti neka istraživanja koja su se bavila utjecajem braka i djece na dobrobit pojedinaca. Dobrobit (eng. *well-being*) je koncept koji je različit od subjektivnog siromaštva, u smislu da dok subjektivno siromaštvo stavlja naglasak na ekonomsku dimenziju, dobrobit je puno širi pojam kojim se mjeri općenito zadovoljstvo različitim aspektima života. Unatoč tome, ekonomski stres se ipak može promatrati kao jedna od komponenti koja utječe na dobrobit pojedinca, stoga nam i spoznaje iz ovog područja istraživanja mogu biti korisne. S obzirom na bračni status istraživanja pokazuju da su ljudi u braku generalno sretniji od osoba koje su u kohabitaciji ili nisu u vezi (Vanassch et al., 2012.; Diener et al., 2000.). Nadalje zaštitni čimbenici braka su se pokazali kao puno izraženiji za muškarce nego za žene (Vanassch et al., 2012.; Renndall et al., 2011.). Prisutnost mlade djece se nije pokazala kao značajan prediktor zadovoljstva ili sreće s obiteljskim životom, što bi moglo značiti da „pozitivni i negativni efekti vezani uz roditeljstvo mogu poništiti jedni druge“ (Vanassch et al., 2012: 519). Stutzer i Frey (2006.) su na osnovi analize veze između braka i subjektivne dobrobiti na osnovi longitudinalnih podataka dobili rezultate koji idu u prilog teoriji bračne selekcije i teorija koje naglašavaju sličnost između partnera. Tako se pokazalo da u usporedbi s zadovoljstvom prije braka, u odnosu na parove s malim relativnim razlikama u plaćama, parovi s velikim relativnim razlikama imaju više koristi od braka upravo zbog specijalizacije, te su u prosjeku zadovoljniji životom od parova u kojima oba partnera zarađuju. Te da malene razlike u obrazovanju značajno povećavaju zadovoljstvo brakom oba partnera.

Pregledom domaće literature također je moguće naći neke radove koji su se uglavnom bavili potencijalnim zaštitnim utjecajem dohotka, bračnog statusa i strukture obitelji za dobrobit roditelja i kvalitetu braka. Rezultati istraživanja kojeg su proveli Obradović i Čudina-Obradović (2006.) su pokazali da dohodak bračnih partnera utječe na kvalitetu braka kroz različite bračne procese. Tako se pokazalo da bračni parovi koji imaju niži dohodak osjećaju veći ekonomski stres. Nadalje broj djece u obitelji izravno utječe na ekonomski stres supruga, dok takvi rezultati nisu dobiveni za ženu. Autori te rodne razlike tumače kao vjerojatnu posljedicu suprugove snažnije identifikacije kao glavnog hranilaca obitelji, te njihove veće subjektivne odgovornosti da osiguraju sredstva za obitelj, „osobito u obiteljima s više djece, te njihovog snažnijeg osjećaja stresa ako to ne uspiju“ (Obradović i Čudina-Obradović, 2006: 132). Štoviše, neka strana istraživanja pokazuju da je uloga muža kao hranilaca obitelji (eng. *breadwinner*) i dalje ostala izuzetno važna za bračnu stabilnost (Jaris Tichenor, 1999.; Killewald, 2016.). Tako da iako je došlo egalitarnih promjena u braku, „pokazuje se da ženino zaposlenje nije povezano s rizikom razvoda, dok muževo zaposlenje na puno radno vrijeme ostaje povezano s bračnom nestabilnošću“ (Killewald, 2016: 717). Vjerovanje da u obiteljima s nižim dohotkom ima više djece je dovedeno u pitanje, budući da se pokazalo da postoji pozitivna veza između broja djece u obitelji i ženinog dohotka. I osim toga, pokazalo se da ekonomski stres individualnih bračnih partnera utječe na depresivnost oba partnera (Obradović i Čudina-Obradović, 2006: 133). Istraživanje koje su proveli Pećnik i Raboteg-Šarić (2006.) može nam nešto reći i o samohranim roditeljima. Rezultati ovog istraživanja su pokazali da je status samohranog roditelja značajno povezan s većom depresivnošću, no bitno je naglasiti da nacrt njihovog istraživanja ne omogućava uzročno posljedično zaključivanje o vezi između financijskih poteškoća i manjih prihoda te depresivnog raspoloženja samohranih roditelja. U pogledu utjecaja dohotka, istraživanje koje su proveli Lipovčan et al. (2007.) pokazalo je da visina dohotka i materijalnog bogatstva utječe na dobrobit pojedinaca. Pokazalo se da različiti dohoci koji se nalaze ispod granice siromaštva ne utječu značajno na subjektivnu dobrobit. Do promjene dolazi tek kada dohodak prijeđe granicu siromaštva. Tada subjektivna dobrobit počinje rasti zajedno sa dohotkom do određene visine, nakon čega utjecaj značajno slabi.

3. Ciljevi i hipoteze

Osnovi cilj ovog istraživanja jest istražiti povezanost između strukture obitelji, dohotka i subjektivnog siromaštva, na osnovi dostupnih podataka iz Ankete o dohotku stanovništva za 2015. godinu. Osnovni cilj istraživanja se može podijeliti na dva dijela: 1.) Prvi cilj jest istražiti

povezanost strukture obitelji i dohotka na osnovi nekoliko bitnih sociodemografskih obilježja: s obzirom na bračni status, tip kućanstva (veličina i broj djece) te intenzitet rada članova kućanstva, 2.) Drugi cilj jest istražiti povezanost strukture obitelji i subjektivnog osjećaja siromaštva. Kroz korištenje dva različita pokazatelja nejednakosti dobit će se cjelovitija slika, nego što bi se dobila kada bi se koristio samo jedan pokazatelj. Rezultati ovog istraživanja tako mogu doprinijeti razumijevanju nekih čimbenika koji utječu na nejednakosti između različitih struktura obitelji, te možda i doprinijeti razvoju nekih socijalnih i drugih politika koje bi unaprijedile položaj obitelji u nepovoljnom položaju.

Na osnovi pregleda postojeće literature o mogućoj vezi između strukture obitelji i dohotka moguće je donijeti nekoliko hipoteza o očekivanom smjeru utjecaja strukture obitelji na dohotka. Postavljene hipoteze provjeriti će se putem dva višestruka linearna modela u kojima će zavisne varijable biti ekvivalentni raspoloživi dohodak, a nezavisne varijable će biti: bračni status, tip kućanstva i intenzitet rada kućanstva.

Hipoteze o utjecaju bračnog statusa na dohodak:

H1: Očekuje se da će kućanstva u kojima žive bračni parovi imati u prosjeku veći ekvivalentni raspoloživi dohodak u odnosu na ona kućanstva u kojima je status „nije u vezi“.

H2: Kućanstva s parovima koji su u kohabitaciji će vjerojatno imati ekvivalentni raspoloživi dohodak koji je veći od onog kojeg imaju kućanstva u kojima je status „nije u vezi“, ali manji od dohotka kojeg imaju kućanstva s bračnim parovima u odnosu na kućanstva u kojima je status „nije u vezi“.

Hipoteze o utjecaju tipa kućanstva na dohodak:

H3: Kućanstva s samohranim roditeljima ću u prosjeku imati manji dohodak od samačkih kućanstava.

H4: Sa rastom broja ovisnih članova kućanstva očekuje se smanjivanje ekvivalentnog raspoloživog dohotka.

Hipoteze o utjecaju intenzitet rada kućanstva na dohodak:

H5: Kućanstva bez zaposlenih ili stalno zaposlenih članova, odnosno ona sa vrlo niskim intenzitetom rada će imati manji ekvivalentni raspoloživi dohodak od kućanstava s niskim, srednjim, visokim ili vrlo visokim intenzitetom rada.

U pogledu subjektivnog siromaštva postavljene hipoteze provjeriti će se također putem dva logistička modela u kojem će zavisna varijabla biti subjektivno siromaštvo, a nezavisne varijable: bračni status, tip kućanstva, ekvivalentni raspoloživi dohodak te intenzitet rada kućanstva.

Hipoteze o utjecaju bračnog statusa na subjektivno siromaštvo:

H1: Za očekivati je da će brak biti značajan prediktor subjektivnog siromaštva, u smislu da će vjerojatnost subjektivnog siromaštva biti manja u kućanstvima u kojima žive bračni parovi, u odnosu na ona u kojima žive pojedinci koji „nisu u vezi“.

H2: Utjecaj kohabitacije na osjećaj subjektivnog siromaštva nije tako jasan. Kohabitacija je uglavnom nestabilnija i kratkotrajnija od brakova, i prema nekim pokazateljima u Hrvatskoj, osobito ona u koju su uključena i djeca, karakterističnija za osobe nižeg ekonomskog statusa. U drugu ruku kohabitacija često predstavlja razdoblje prije braka, gdje se testira zajednički život. Ipak može se pretpostaviti da će vjerojatno imati isti smjer utjecaja na subjektivno siromaštvo kao i brak u odnosu na one koji „nisu u vezi“, ali će taj utjecaj biti manji na subjektivno siromaštvo u odnosu na one koje „nisu u vezi“, nego što će ga to imati brak u odnosu na one koji „nisu u vezi“.

Hipoteze o utjecaju tipa kućanstva na subjektivno siromaštvo:

H3: Kućanstva u kojima žive samohrani roditelji će imati veću vjerojatnost subjektivnog siromaštva u odnosu na samačka kućanstva.

H4: Rastom broja članova kućanstva povećavati će se vjerojatnost subjektivnog siromaštva.

H5: Broj djece će pozitivno utjecati na vjerojatnost subjektivnog siromaštva, u smislu da će se s rastom broja djece u kućanstvu povećavati i osjećaj subjektivnog siromaštva.

Hipoteze o utjecaju ekvivalentnog raspoloživog dohotka na subjektivno siromaštvo:

H6: Očekuje se da će rast dohotka smanjivati vjerojatnost subjektivnog siromaštva obitelji.

Hipoteze o utjecaju intenziteta rada kućanstva na subjektivno siromaštvo:

H7: Kućanstva bez zaposlenih ili stalno zaposlenih članova, odnosno ona sa vrlo niskim intenzitetom rada će imati veću vjerojatnost subjektivnog siromaštva u odnosu na kućanstva s niskim, srednjim, visokim ili vrlo visokim intenzitetom rada.

4. Materijal i metode

U istraživanju su korišteni podaci Ankete o dohotku stanovništva za 2015. godinu s agregiranim varijablama dohotka dobiveni od Državnog zavoda za statistiku. Anketa o dohotku stanovništva je istraživanje koje se u Republici Hrvatskoj provodi na godišnjoj razini od 2010. godine. Okvir za izbor uzorka privatnih kućanstava i za utežavanje podataka metodom kalibracije u 2015. godini temeljio se na Popisu stanovništva, kućanstava i stanova 2011. Privatna kućanstva su u panel uzorak odabrana metodom slučajnog odabira. Odabrana kućanstva u panel uzorku ostaju četiri godine kroz koje se uzastopno ponovno anketiraju. Težine su izračunate tako da „uzimaju u obzir vjerojatnost odabira jedinice, neodgovor i, prema potrebi, kako bi prilagodile uzorak vanjskim podacima koji se odnose na raspodjelu kućanstava i osoba u ciljnoj populaciji“ (vidi: „EU statistics on income and living conditions (EU-SILC) methodology – data quality“). Provedba Ankete usklađena je s uredbama EU-a i Eurostatovom metodologijom propisanim za istraživanje EU-SILC (Statistics on Income and Living Conditions), što omogućava usporedbu rezultata sličnih istraživanja koja su se temeljila na podacima usklađenim prema EU-SILC metodologiji između pojedinih članica EU-a, te donekle s istraživanjima iz drugih zemlja svijeta. Dobiveni podaci za 6547 kućanstava i 17142 pojedinca sadrže niz varijabli o sociodemografskim i socioekonomskim karakteristikama i dohotku pojedinaca i kućanstava u Hrvatskoj. Podaci su sadržani u četiri datoteke, od kojih dvije datoteke sadrže varijable na razini kućanstva, a druge dvije varijable na razini pojedinih članova kućanstva, zajedno s identifikacijskim varijablama koje omogućavaju povezivanje opservacija na razini pojedinaca s kućanstvima u kojima žive. Individualni podaci će poslužiti za izračun pojedinih varijabli na razini kućanstva (npr. bračni status), dok će se kompletna analiza podataka temeljiti na varijablama dobivenim na razini kućanstva. U statističkim modelima, u svrhu provjere hipoteza, koristit će dobivene i za analizu konstruirane varijable:

- Varijabla ekvivalentni raspoloživi dohodak se može definirati kao ukupni raspoloživi dohodak kućanstva podijeljen s ekvivalentnom veličinom kućanstva. Ukupni raspoloživi dohodak kućanstva jest ukupan novčani neto dohodak koji je primilo kućanstvo i svi njegovi članovi tijekom referentnog razdoblja koje je prethodna godina, a obuhvaća dohodak od samostalnog i nesamostalnog rada, imovine, mirovine, socijalne transfere i ostale novčane primitke koje kućanstvo prima od osoba izvan kućanstva. Ekvivalentna veličina kućanstva se računa prema modificiranoj OECD-ovoj ljestvici (vidi: „*What are equivalence scales*“?) , prema kojoj se nositelju kućanstva dodjeljuje koeficijent 1, svakoj drugoj odrasloj osobi u kućanstvo od 14 godina i starijoj osobi koeficijent 0,5, a djeci mlađoj od

14 godina koeficijent 0,3. Naime, s svakim dodatnim članom potrebe kućanstva rastu, ali ne na proporcionalan način zbog ekonomija razmjera u potrošnji, stoga je ovaj postupak potreban kako bi se odredio ravnomjieran udio svakoga člana kućanstva u stjecanju zajedničkog prihoda.

- Tip kućanstva je nominalna varijabla podijeljena u devet kategorija s obzirom na sastav kućanstva: samačko kućanstvo, dvoje odraslih - oboje mlađih od 65 godina, dvoje odraslih - barem jedna osoba stara 65 godina ili više, jedna odrasla osoba sa uzdržavanom djecom, dvoje odraslih sa jednim uzdržavanim djetetom, dvoje odraslih sa dvoje uzdržavane djece, dvoje odraslih sa troje ili više uzdržavane djece, troje ili više odraslih sa uzdržavanom djecom, tri ili više odraslih bez uzdržavane djece.
- Bračni status je nominalna varijabla konstruirana iz individualnih podataka, a sastoji se od tri kategorije: nije u vezi, brak, te kohabitacija. Budući da je u istom kućanstvu moguće više tipova veza, zbog jednostavnosti odlučeno je da gdje god postoji brak, status je brak, gdje nema ni braka ni kohabitacije status je nije u vezi, dok je u svim ostalim slučajevima status kohabitacija.
- Varijabla mogućnost spajanja kraja s krajem, koja mjeri subjektivni ekonomski stres, se sastoji od šest razina: vrlo teško, teško, s malim teškoćama, uglavnom lako, lako, te vrlo lako. S tom varijablom kućanstvo procjenjuje vlastitu mogućnost podmirivanja troškova života s obzirom na ukupan dohodak kućanstva.
- Intenzitet rad jest odnos između ukupnog broja mjeseci u kojima su svi radno sposobni članovi kućanstva radili tijekom referentne dohodovne godine i ukupnog broja mjeseci koje su ti isti članovi kućanstva teoretski mogli raditi u tome istom razdoblju. Radno sposobna osoba definirana je kao osoba u dobi od 18 do 59 godina (s time da se isključuju studenti u dobnoj skupini između 18 i 24 godine). Skupina osoba starijih od 59 godina se najvećim dijelom prema statusu aktivnosti sastoji od umirovljenika (81,4 %), malenog broja neaktivnih osoba (9,3 %), zaposlenih (4,9 %) i nezaposlenih (3 %), te zanemarivog broj samozaposlenih i onih koji ne rade. Kategorijalna varijabla intenzitet rada kućanstva koja će se koristiti u modelima sastoji se od pet kategorija: kućanstva s vrlo niskim intenzitetom rada (0 – 0,2000), kućanstva s niskim intenzitetom rada (0,2001 – 0,4500), kućanstva s srednjim intenzitetom rada (0,4501 – 0,5500), kućanstva s visokim intenzitetom rada (0,5501 – 0,8500), kućanstva s vrlo visokim intenzitetom rada (0,8501 – 1). Tako su na primjer kućanstva s vrlo niskim intenzitetom rada ona u kojima niti jedan član kućanstva ne radi ili radi vrlo malo. Drugim riječima radno sposobni članovi rade 20 % ili manje od 20

% ukupnog broja mjeseci u kojima su mogli raditi u referentnom razdoblju. Navedeni intervali za pojedine kategorije odabrani su s ciljem da što pobliže odgovaraju onima koje koristi DZS u priopćenju Pokazatelji siromaštva i socijalne isključenosti u 2015. godini.

Povezanost karakteristika kućanstva s dohotkom provjerit će se putem dva višestruka linearna regresijska modele, gdje će u oba modela zavisna kontinuirana varijabla biti logaritamska transformacija ekvivalentnog raspoloživog dohotka. Ovo je jedna od najčešće korištenih transformacija ekonomskih varijabli u slučajevima kada postoje problemi s pozitivnom asimetričnošću distribucije (što je nekako i očekivano u takvim distribucijama, budući da često jedan manji dio populacije ima prihode koji su znatno veći od ostatka), ili i s distribucijom pogrešaka i heteroskedastičnošću. Logaritamska transformacija ekvivalentnog raspoloživog dohotka je riješila te probleme u modelu. Bitno je naglasiti da se prilikom transformacije donekle mijenja tumačenje rezultata, u smislu da promjena u vrijednostima prediktora ne predstavlja više prosječnu jediničnu promjenu u ekvivalentnom raspoloživom dohotku, već približnu postotnu (%) promjenu u prihodu za povećanje za jednu jedinicu u nezavisnoj varijabli. Nezavisne varijable u prvom modelu će biti bračni status i tip kućanstva. Dok će se drugi model napraviti na poduzorku u kojem će nezavisne varijable biti: bračni status, tip kućanstva i intenzitet rada kućanstva. Naime, budući da se intenzitet rada ne računa za osobe starije od 59 godina, a kućanstva u kojima one žive i za koja nije računat intenzitet rada čine značajan udio uzorka (35,5 %), kako bi se varijabla intenzitet rada mogla uključiti u analizu bilo je potrebno napraviti poduzorak iz kojeg su isključena sva kućanstva za koja intenzitet rada nije izračunat, drugim riječima ona kućanstva u kojima žive isključivo osobe starije od 59 godina. Referentne kategorije u modelima su: „Nije u vezi“ (za bračni status), „Samačko kućanstvo“ (za tip kućanstva) i „Vrlo nizak intenzitet rada“ (za intenzitet rada kućanstva).

U logističkim modelima kao aproksimaciju subjektivnog siromaštva koristit će se varijabla "Mogućnost spajanja kraja s krajem", koja mjeri subjektivni ekonomski stres. S ciljem jednostavnije interpretacije rezultata neće se ispitivati intenzitet subjektivnog siromaštva, već samo vjerojatnost hoće li se kućanstvo osjećati siromašno ili ne. Stoga je varijabla mogućnost spajanja kraja s krajem rekodirana u binarnu varijablu u kojoj su kategorije teško i vrlo teško dobile vrijednost 1, a sve ostale kategorije rekodirane su s 0. Kao i u višestrukom linearnom modelu, koristit će se dva modela: 1. model u kojem će biti uključen cijeli uzorak i nezavisne varijable bračni status, tip kućanstva i ekvivalentni raspoloživi dohodak, i 2. model koji će biti napravljen na poduzorku iz kojeg su isključena kućanstva za koja nije izračunat intenzitet rada, kako bi se u taj model uz tri varijable iz prvog, mogla dodati i varijabla intenzitet rada

kućanstva. Referentne kategorije u modelima su iste kao i u višestrukom linearnom modelu: „Nije u vezi“ (za bračni status), „Samačko kućanstvo“ (za tip kućanstva) i „Vrlo nizak intenzitet rada“ (za intenzitet rada kućanstva). Budući da interpretacija koeficijenata logističke regresije za kontinuirane varijable ovisi o jedinici mjerenja, ekvivalentni raspoloživi dohodak je podijeljen s 10 000 – tako da će promjena za jednu jedinicu mjere u ekvivalentnom raspoloživom dohotku predstavljati efekt utjecaja povećanja ekvivalentnog raspoloživog dohotka za 10 000 kn na vjerojatnost subjektivnog siromaštva.

Budući da se radi o uzorku kućanstva, prvom linearnom i prvom logističkom modelu je bilo potrebno dodati težine odnosno napraviti ponderiranu regresiju (eng. *weighted regression*). Utežavanjem se postiže da udjeli kućanstava u uzorku prema odabranim varijablama budu podjednaki udjelima u populaciji, što omogućava generalizaciju dobivenih rezultata. No taj postupak u određenim slučajevima može rezultirati prenapuhanim standardnim pogreškama, stoga je potrebno usporediti standardne pogreške između modela s i bez težina. Ako su standardne pogreške gotovo identične između dva modela u tom slučaju se može koristiti težinski model. (Young i Johnson, 2012.). Korišteni uzorak (iz kojeg je isključeno jedno kućanstvo koje se pokazalo kao značajan outlier) se sastojalo od ukupno 6546 kućanstava, u kojima je živjelo 17142 osobe. Najveći broj osoba živio je u kućanstvima koja su se sastojala od dvije odrasle osobe bez djece 29,3 %, zatim u samačkim kućanstvima njih 26,4 %, koja slijede kućanstva s dvije odrasle osobe s jednim ili više djece 16,2 %, dok je najmanji broj osoba živjelo u kućanstvima sa samohranim roditeljima (1,5 %). Usporedba standardnih pogrešaka između linearnih i logističkih modela s i bez uključenih težina pokazala je da između standardni pogrešaka prediktora između oba modela ne postoje značajne razlike, te oba na sličan način objašnjavaju varijaciju u podacima. Stoga će se u daljnjem tekstu i interpretaciji rezultata koristiti modeli s uključenim težinama.

Vezano uz logističke modele bitno je naglasiti da se je u oba modela Hosmer i Lemeshov test pokazao statistički značajnim, što bi moglo značiti da modelom predviđeni podaci ne odgovaraju dobro opserviranim podacima. Iako objašnjavaju relativno dobar udio varijacije u podacima (oko 30% za oba modela) unatoč relativno malenom broju prediktora, vjerojatno je potreban kompleksniji model s većim brojem prediktora i interakcija. U drugu ruku, budući da se s veličinom uzorka povećava i snaga testa, a u ovom slučaju se radi o relativno velikom uzorku (6545 kućanstava u prvom, i 4220 u drugom), moguće je da se i malena odstupanja od predloženog modela očituju u statistički značajnom Hosmer i Lemeshovom testu. Sve u svemu, treba biti oprezan u interpretaciji rezultata dobivenih u logističkim modelima.

5. Rezultati

Kao što se iz Tablice 1. na prvi pogled može primijetiti jest da se sa rastom ekvivalentnog raspoloživog dohotka smanjuje stopa rizika od siromaštva kućanstva, no kada bi prag rizika od siromaštva bio postavljen na 40, 50 ili 70 %, umjesto na 60 % medijana ekvivalentnog raspoloživog dohotka za pojedine tipove kućanstva stope rizika od siromaštva bi bile bitno različite, što je vidljivo iz stupca "Raspršenost oko praga rizika od siromaštva".

Tablica 1: Tip kućanstva – ekvivalenti raspoloživi dohodak i pokazatelji siromaštva

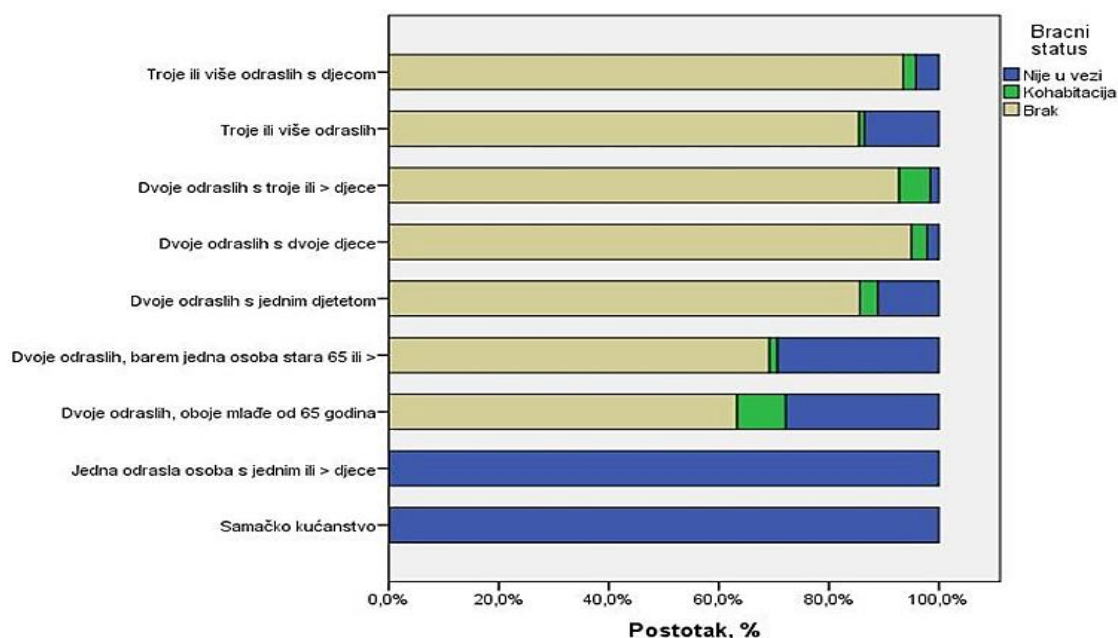
Tip kućanstva	Udio u uzorku	Ekvivalenti raspoloživi dohodak – težinski medijan	Stopa rizika od siromaštva	Raspršenost oko praga rizika od siromaštva, %*			Relativni jaz rizika od siromaštva*	Kvintilni omjer*	Ginijev koeficijent*
				40 %	50 %	70 %			
Samačko kućanstvo	26,4 %	30000,00 kn	38,6 %	14.3	22.2	45.7	24.0 %	6.3	34.7
Jedna odrasla osoba s jednim ili > djece	1,5 %	35866,67 kn	33,1 %	12.7	26.1	40.4	25.0 %	6.7	34.5
Dvoje odraslih, oboje mlađe od 65 godina	11,5 %	47200,00 kn	20,5 %	10.6	15.8	23.4	35.1 %	8.3	38.0
Dvoje odraslih, barem jedna osoba stara 65 ili >	17,8 %	38066,67 kn	24,3 %	8.9	15.4	29.4	23.4 %	4.8	29.3
Dvoje odraslih s jednim djetetom	5,6 %	52061,11 kn	15,3 %	7.4	9.5	16.7	35.0 %	4.9	28.2
Dvoje odraslih s dvoje djece	7,7 %	43087,83 kn	16,8 %	6.0	9.9	20.4	26.7 %	4.8	29.1
Dvoje odraslih s troje ili > djece	3,2 %	31476,92 kn	34,1 %	9.4	20.0	37.9	26.9 %	4.4	29.4
Troje ili više odraslih	15,2 %	50188,80 kn	15,2 %	5.3	8.9	19.3	22.2 %	4.9	28.8
Troje ili više odraslih s djecom	11,2 %	41000,00 kn	13,9 %	4.4	8.8	21.8	24.9 %	3.7	25.4

Napomena: (*) označeni pokazatelji siromaštva izračunati su iz uzorka, te nisu dostupni u službenim priopćenjima DZS-a. Za izračun označenih pokazatelja siromaštva korišten je paket "laeken" za programski jezik R. Za detaljan opis izračuna pojedinih pokazatelja vidi: Alfons i Templ, 2013.

U Tablici 1. u stupcu pored njega se nalazi pokazatelj relativnog jaza rizika od siromaštva koji se definira kao razlika između praga rizika od siromaštva i medijana ekvivalentnog dohotka osoba koje su ispod praga rizika od siromaštva. Na nacionalnoj razini je u 2015. iznosio 26,5 %. U pogledu socijalnih politika, ovaj pokazatelj bi ukazivao na visinu transfera koje bi bili potrebni da se takve osobe ili kućanstva digne do praga rizika od siromaštva. Kao što je vidljivo iz tablice nekim tipovima kućanstva koja se nalaze ispod praga rizika od siromaštva bi trebalo više transfera nego drugima da ih se digne do praga rizika od siromaštva. No, taj pokazatelj ukazuje samo na prosječan dohodak oni kućanstava koji su ispod granice, ali nam ne govori ništa o distribuciji dohotka unutar njih (vidi: „Risk-of-poverty gap and relationship with the risk of poverty“). Stoga su u Tablicu 1 uključene dvije mjere nejednakosti dohotka: kvintilni omjer i Ginijev koeficijent. Kvintilni omjer je pokazatelj nejednakosti između 20 % populacije s

najvećim i 20 % s najmanjim ekvivalentnim raspoloživim dohotkom. Na nacionalnoj razini je u 2015. iznosio 5,2. Na razini pojedinih kućanstava postoje neke bitne razlike, tako je za kućanstva za dvije odrasle osobe (obje mlađe od 25 godina) iznosio 8,3, što bi značilo da je 20 % takvih kućanstava s najvišim ekvivalentnim raspoloživim dohotkom primalo 8,3 puta veći dohodak od 20 % stanovništva s najnižim ekvivalentnim raspoloživim dohotkom. Ginijev koeficijent je u 2015. iznosio 30,6, i u pravilo što je bliže 100 %, to je dohodovna nejednakost veća. Dva posljednja pokazatelja bi mogla upućivati na izraženu heterogenost pojedinih kućanstava s obzirom na dohodak što svakako treba dodatno istražiti.

Graf 1: Bračni status prema tipu kućanstva

S obzirom na udjele bračnog status između kućanstava, kućanstva u kojima se nalazi najveći udio bračnih parova su ona koja su i najmnogobrojnija - s tri ili više odraslih bez uzdržavane djece (22,2 %), te kućanstva sa dvoje odraslih bez uzdržavan djece u kojima živi barem jedna osoba stara 65 godina ili više (21,7 %). Najveći udio parova koji su u kohabitaciji nalazi se u kućanstvima s dvoje odraslih koji su oboje mlađi od 65 godina, te bez uzdržavane djece (35,1 %). U Grafu 1. su prikazani udjeli podjedinih bračnih statusa unutar pojedinih tipova kućanstava. Prosječan broj osoba po kućanstvu bio je 2,62.

U Tablici 2 se nalaze pokazatelji siromaštva za pojedine tipove bračnog statusa. Brak je najzastupljenija kategorija sa udjelom od 60,2 % u uzorku, te ima nešto veći ekvivalenti raspoloživi dohodak u odnosu na kohabitaciju, ali zato primjetno niži rizik od siromaštva u odnosu na druge kategorije. Najveća nejednakost distribucije dohotka prema oba pokazatelja primjetna je kod kohabitacije.

Tablica 2: Bračni status – ekvivalenti raspoloživi dohodak i pokazatelji siromaštva

Bračni status	Udio u uzorku	Ekvivalenti raspoloživi dohodak – težinski medijan	Stopa rizika od siromaštva*	Raspršenost oko praga rizika od siromaštva, %*			Relativni jaz rizika od siromaštva*	Kvintilni omjer*	Ginijev koeficijent*
				40 %	50 %	70 %			
Brak	60,2 %	43737,50 kn	16.4%	5,9	10,7	21,8	24,3 %	4,9	29,9
Kohabitacija	2,0 %	42133,33 kn	23.3%	13,1	17,3	29,6	33,5 %	8,5	38,0
Nije u vezi	37,7 %	33600,00 kn	32.6%	13,7	20,8	40,4	25,0 %	6,7	35,2

Napomena: (*) označeni pokazatelji siromaštva izračunati su iz uzorka, te nisu dostupni u službenim priopćenjima DZS-a (vidi: Alfons i Templ, 2013.)

Najveći udio kućanstava bez zaposlenih članova ili s vrlo niskim intenzitetom rada nalazimo u kućanstvima s dvoje odraslih koji su oboje mlađi od 65 godina, te bez uzdržavane djece (22,1 %), u samačkim kućanstvima (20,3 %), u kućanstvima s troje ili više odraslih bez djece (18,6 %) i u kućanstvima s dvoje odraslih bez djece, s barem jednom osobom starom 65 godina ili više (15,8). Ova skupina kućanstava se nalazi u posebno visokom riziku od siromaštva. Tako je stopa rizika od siromaštva za kućanstva bez uzdržavane djece i s vrlo niskim intenzitetom rada u 2015. iznosila 59,0 %, a za ona s uzdržavanom djecom 75,7 %. U kućanstvima s niskim

Tablica 3: Prosječan intenzitet rada prema tipu kućanstva i bračnom statusu

Tip kućanstva	Prosječan intenzitet rada	Bračni status	Prosječan intenzitet rada
Samačko kućanstvo	0,45	Brak	0,59
Jedna odrasla osoba s jednim ili više djece	0,64	Kohabitacija	0,52
Dvoje odraslih, oboje mlađe od 65 godina	0,47	Nije u vezi	0,48
Dvoje odraslih, barem jedna osoba stara 65 ili >	0,40		
Dvoje odraslih s jednim djetetom	0,65		
Dvoje odraslih s dvoje djece	0,73		
Dvoje odraslih s troje ili više djece	0,56		
Troje ili više odraslih	0,55		
Troje ili više odraslih s djecom	0,60		

intenzitetom rada najveći udio čine kućanstva s troje ili više odraslih bez djece (40 %), te kućanstva s troje ili više odraslih s uzdržavanom djecom (36,5 %). Kućanstva s dvoje odraslih i s jednim ili više uzdržavane djece su najzastupljenija u kućanstvima s srednjim i vrlo visokim intenzitetom rada. U Tablici 3 se nalazi prosječan intenzitet rada prema tipu kućanstva i bračnom statusu. Kao što se može primjetiti iz tablice kućanstva s djecom u pravilu imaju nešto veći prosječan intenzitet rada u odnosu na kućanstva bez djece. Najmanji prosječni intenzitet rada imaju kućanstva s dvoje odraslih gdje je barem jedna osoba starija od 65 godina, te samačka kućanstva.

U Tablici 4 su prikazane korelacije između ekvivalentnog raspoloživog dohotka, intenziteta rada kućanstva, veličine kućanstva, broja ovisnih i odraslih članova kućanstva i subjektivnog siromaštva. Sve su korelacije statistički značajne. Između ekvivalentnog raspoloživog dohotka i intenziteta rada tako postoji pozitivna korelacija srednje snage, što se isto primjećuje i kod korelacije između subjektivnog siromaštva i ekvivalentni raspoloživog dohotka. Broj ovisnih članova negativno utječe na dohotka, dok broj odraslih članova utječe pozitivno, no obje korelacije su slabe snage. Korelacija između te dvije varijable s subjektivnim siromaštvom je još slabija, što jednostavno upućuje na to da na dohodak i subjektivno siromaštvo utječe puno više faktora od samo veličine kućanstva.

Tablica 4: Korelacije

	Ekvivalentni raspoloživi dohodak	Intenzitet rada	Veličina kućanstva	Broj odraslih osoba u kućanstvu	Broj ovisnih članova kućanstva	Subjektivno siromaštvo
Ekvivalentni raspoloživi dohodak	1					
Intenzitet rada	0,532**	1				
Veličina kućanstva	0,112**	0,131**	1			
Broj odraslih osoba u kućanstvu	0,162**	0,045**	0,797**	1		
Broj ovisnih članova kućanstva	-0,144**	0,131**	0,618**	-0,118**	1	
Subjektivno siromaštvo	0,567**	0,374**	0,067**	0,070**	0,026*	1
* 0,05						
** 0,01						

U Tablici 5. se nalaze rezultati višestruke linearne regresije za modele bez i s težinama. Linearni model s težinama objašnjava 7,5 % varijacije u podacima. Brak se je pokazao značajnim prediktorom, te ima pozitivan utjecaj na ekvivalentni dohodak kućanstva u odnosu na one koji nisu u vezi. Kohabitacija također ima pozitivan utjecaj na ekvivalentni dohodak kućanstva u odnosu na one koji nisu u vezi, no nije se pokazala kao statistički značajan prediktor dohotka.

S obzirom na tip kućanstva, koeficijenti kućanstava s jednom odraslom osobom s jednim ili više djece (iako se ovaj koeficijent nije pokazao značajnim), s dvoje odraslih koji su oboje mlađi od 65 godina, s dvoje odraslih u kojima je barem jedna osoba stara 65 godina ili više, s dvoje odraslih s jednim ili dvoje djece, te kućanstava s troje ili više odraslih bez ili s djecom održavaju povećanje ekvivalentnog raspoloživog dohotka u odnosu na samačka kućanstva. Manji

Tablica 5: Povezanost bračnog statusa i tipa kućanstva s ekvivalentnim raspoloživim dohotkom kućanstva

Varijabla	opis vrijednosti varijable	Bez težina			S težinama		
		koeficijent	standardna pogreška	standardizirani koeficijent	koeficijent	standardna pogreška	standardizirani koeficijent
Konstanta		10,641***	0,011		10,675***	0,011	
Bračni status	Nije u vezi						
	Brak	0,064**	0,020	0,066	0,071***	0,019	0,073
	Kohabitacija	0,002	0,044	0,001	0,065	0,041	0,021
Tip kućanstva	Samačko kućanstvo						
	Jedna odrasla osoba s jednim ili više djece	0,100*	0,048	0,025	0,087	0,046	0,023
	Dvoje odraslih, oboje mlađe od 65 godina	0,216***	0,025	0,145	0,257***	0,025	0,167
	Dvoje odraslih, barem jedna osoba stara 65 ili >	0,113***	0,023	0,092	0,077***	0,023	0,058
	Dvoje odraslih s jednim djetetom	0,246***	0,032	0,120	0,256***	0,029	0,144
	Dvoje odraslih s dvoje djece	0,209***	0,030	0,118	0,179***	0,029	0,108
	Dvoje odraslih s troje ili više djece	0,001	0,039	0,001	-0,068	0,037	-0,027
	Troje ili više odraslih	0,271***	0,026	0,206	0,253***	0,024	0,199
	Troje ili više odraslih s djecom	0,171***	0,028	0,113	0,123***	0,026	0,089
	F	48,050***		F	52,689***		
R²	0,069	Adj. R²	0,067	R²	0,075	Adj. R²	0,073
*p<0,05 **p<0,01 ***p<0,001							

*p<0,05 **p<0,01 ***p<0,001

dohodak (%) u odnosu na samačka kućanstva imaju samo kućanstva s dvoje odraslih s troje ili više djece (no i ovaj koeficijent se nije pokazao značajnim).

U Tablici 6. nalaze se koeficijenti drugog linearnog modela provedenog na poduzroku iz kojeg su isključena sva kućanstva za koja intenzitet rada nije računat. Ovaj model objašnjava 42 % varijacije u podacima. S obzirom na intenzitet rada, kućanstva s niskim, srednjim, visokim i vrlo visokim intenzitetom imaju sva veći prosječni dohodak u odnosu na kućanstva s vrlo niskim intenzitetom rada, te odražava gotovo linearni rast ekvivalentnog raspoloživog dohotka kućanstva s rastom intenziteta rada. Brak kao i u prvom linearnom modelu, ima pozitivan utjecaj na dohodak u odnosu na one koji nisu u vezi. Kohabitacija kao i u prvom linearnom modelu nije statistički značajan prediktor.

U tipu kućanstva primjetne su razlike između modela. Sada kućanstava s jednom odraslom osobom s jednim ili više djece, kućanstva s dvoje odraslih s dvoje, troje ili više djece, te kućanstva s troje ili više odraslih s djecom sva imaju manji ekvivalentni raspoloživi dohodak u odnosu na samačka kućanstva.

Tablica 6: Povezanost bračnog statusa, tipa kućanstva i intenziteta rada s ekvivalentnim raspoloživim dohotkom kućanstva (poduzorak)

Varijabla	opis vrijednosti varijable			
		koeficijent	standardna pogreška	standardizirani koeficijent
Konstanta		10,126***	0,022	
Bračni status	Nije u vezi			
	Brak	0,075**	0,023	0,061
	Kohabitacija	0,012	0,046	0,003
Tip kućanstva	Samačko kućanstvo			
	Jedna odrasla osoba s jednim ili više djece	-0,119*	0,049	-0,031
	Dvoje odraslih, oboje mlađe od 65 godina	0,154***	0,032	0,098
	Dvoje odraslih, barem jedna osoba stara 65 ili >	0,113***	0,033	0,051
	Dvoje odraslih s jednim djetetom	0,022	0,038	0,011
	Dvoje odraslih s dvoje djece	-0,091*	0,037	-0,052
	Dvoje odraslih s troje ili više djece	-0,172***	0,044	-0,066
	Troje ili više odraslih	0,144***	0,034	0,107
	Troje ili više odraslih s djecom	-0,018	0,036	-0,012
	Vrlo nizak intenzitet rada			
Intenzitet rada kućanstva	Nizak intenzitet rada	0,314***	0,028	0,155
	Srednji intenzitet rada	0,534***	0,022	0,355
	Visoki intenzitet rada	0,701***	0,024	0,432
	Vrlo visoki intenzitet rada	0,911***	0,018	0,773
F		221,599***		
R ²		0,425	Adj. R ²	0,423
*p<0,05 **p<0,01 ***p<0,001				

Prvi logistički model objašnjava 31 % varijacije u podacima. Iz Tablice 7 je vidljivo da su se svi prediktori pokazali statistički značajnim za subjektivno siromaštvo. Tako brak i kohabitacija smanjuju vjerojatnost subjektivnog siromaštva u odnosu na one koji nisu u vezi. Prema tipu kućanstva, svi tipovi kućanstva imaju veću vjerojatnost subjektivnog siromaštva u odnosu na samačka kućanstva. Što je osobito istaknuto za kućanstva s troje ili više odraslih s i bez djece. Ekvivalentni raspoloživi dohodak kućanstva smanjuje vjerojatnost subjektivnog siromaštva.

Tablica 7: Povezanost bračnog statusa, tipa kućanstva i ekvivalentnog raspoloživog dohotka s subjektivnim siromaštvom

Varijabla	opis vrijednosti varijable	koeficijent	standardna pogreška	standardizirani koeficijent
Konstanta		2,357	0,005	10,558
Bračni status	Nije u vezi			
	Brak	-0,579***	0,007	0,560
	Kohabitacija	-0,062***	0,015	0,940
Tip kućanstva	Samačko kućanstvo			
	Jedna odrasla osoba s jednim ili više djece	0,495***	0,016	1,640
	Dvoje odraslih, oboje mlade od 65 godina	0,634***	0,009	1,886
	Dvoje odraslih, barem jedna osoba stara 65 ili >	0,434***	0,008	1,543
	Dvoje odraslih s jednim djetetom	0,525***	0,010	1,690
	Dvoje odraslih s dvoje djece	0,329***	0,010	1,390
	Dvoje odraslih s troje ili više djece	0,607***	0,013	1,835
	Troje ili više odraslih	0,954***	0,009	2,596
	Troje ili više odraslih s djecom	0,811***	0,009	2,250
	Ekvivalenti raspoloživi dohodak/10.000kn	-0,514***	0,001	0,598
likelihood ratio hi-kvadrat		405907,414	11	<0,001
Pseudo R ²		0,319		
Hosmer i Lemeshow test		25303,017	8	<0,001

*p<0,05 **p<0,01 ***p<0,001

U drugom logističkom modelu (Tablica 8.) dodana je i varijabla intenzitet rada kućanstva. Ovaj model objašnjava 31 % varijacije u podacima. Kao i u prvom logističkom modelu brak smanjuje vjerojatnost subjektivnog siromaštva, ali za razliku od prvog kohabitacija u ovom modelu nije više statistički značajan prediktor. Isti smjer utjecaja se može primijetiti i kod tipova kućanstva,

Tablica 8: Povezanost bračnog statusa, tipa kućanstva, intenziteta rada i ekvivalentnog raspoloživog dohotka s subjektivnim siromaštvom (poduzorak)

Varijabla	opis vrijednosti varijable	koeficijent	standardna pogreška	standardizirani koeficijent
Konstanta		2,418	0,143	11,225
Bračni status	Nije u vezi			
	Brak	-0,501***	0,131	0,606
	Kohabitacija	-0,313	0,260	0,731
Tip kućanstva	Samačko kućanstvo			
	Jedna odrasla osoba s jednim ili više djece	0,411	0,285	1,508
	Dvoje odraslih, oboje mlade od 65 godina	0,446*	0,185	1,562
	Dvoje odraslih, barem jedna osoba stara 65 ili >	0,147	0,182	1,158
	Dvoje odraslih s jednim djetetom	0,383	0,211	1,467
	Dvoje odraslih s dvoje djece	0,132	0,208	1,141
	Dvoje odraslih s troje ili više djece	0,249	0,239	1,282
	Troje ili više odraslih	0,590**	0,191	1,804
	Troje ili više odraslih s djecom	0,506*	0,203	1,658
	Intenzitet rada kućanstva			
Intenzitet rada kućanstva	Vrlo nizak intenzitet rada			
	Nizak intenzitet rada	0,042	0,158	1,043
	Srednji intenzitet rada	-0,360**	0,123	0,698
	Visoki intenzitet rada	-0,150	0,136	0,861
	Vrlo visoki intenzitet rada	-0,266**	0,117	0,767

Ekvivalentni raspoloživi dohodak/10.000kn		-0,436***	0,021	0,647
	<i>likelihood ratio hi-kvadrat</i>	1128,876	15	<0,001
	<i>Pseudo R²</i>	0,314		
	Hosmer i Lemeshow test	40,951	8	<0,001
		*p<0,05 **p<0,01 ***p<0,001		

no ovdje su samo neki značajni. Ekvivalentni raspoloživi dohodak i dalje smanjuje vjerojatnost subjektivnog siromaštva. Prema intenzitetu rada srednji i vrlo visoki intenzitet su se pokazali značajnim, te umanjuju vjerojatnost subjektivnog siromaštva u odnosu na kućanstva s vrlo niskim intenzitetom rada. Visoki intenzitet također umanjuje vjerojatnost subjektivnog siromaštva, no on se nije pokazao značajnim. Niski intenzitet rada kućanstva neznatno povećava vjerojatnost siromaštva u odnosu na kućanstva s vrlo niskim intenzitetom, ali i ovaj prediktor se nije pokazao značajnim.

6. Rasprava i zaključak

Rezultati prvog linearnog modela su potvrdili hipotezu o pozitivnom utjecaju braka na dohodak kućanstva. Ovaj nalaz je stoga u skladu s rezultatima stranih istraživanja koja su ukazala na pozitivan utjecaj koji brak ima na dohodak kućanstava (vidi: Lerman, 2002. i dr.). Kohabitacija je također imala pozitivan utjecaj na dohodak, no ona se nije pokazala statistički značajnom, stoga hipoteza o utjecaju kohabitacije na dohodak time nije potvrđena. Iako i parovi u kohabitaciji mogu u pravilu iskoristiti neke od teoretskih razloga za ekonomske koristi od braka kao što su ekonomije razmjera, podjela rada u kućanstvu, dijeljenje rizika, te neformalne mreže, ipak se u pravilu pokazuje da je raspon dijeljenja i stjecanja zajedničkih resursa i obaveza u kohabitaciji znatno manji nego u braku. No, kako naglašava Seltzer (2000: 1263) parovi koji su u kohabitaciji su u pravilu raznolika skupina, te razlozi stupanja u kohabitaciju mogu biti različiti – neki možda preferiraju tradicionalni brak, ali ih u tome sprječavaju trenutne ekonomske okolnosti, neki ga koriste kao pokusno vrijeme prije braka, a neki drugi traže ravnopravniji položaj. Budući da rasprostranjenost pojedinih skupina u populaciji nije poznata, te se o karakteristikama parova u kohabitaciji malo zna; osim o generalnim stavovima studenata (vidi: Bandalović, 2017.; Bartolac, 2013.), u ovom slučaju navedeni rezultat svakako zaslužuje dodatnu provjeru osobito ako se uzme i u obzir rast broja djece rođene izvan braka.

S obzirom na tip kućanstva, položaj samohranih roditelja po pitanju ekvivalentnog raspoloživog dohotka je bio samo nešto bolji u odnosu na samačka kućanstva, no nije se pokazao statistički značajnim. S rastom broja djece u kućanstvu primjećuje se blagi pad ekvivalentnog

raspoloživog dohotka, kao što se može primijetiti između dvoje odraslih s jednim i dvoje djece, te između troje ili više odraslih s i bez djece u odnosu na samačka kućanstva. Manji ekvivalentni raspoloživi dohotka u odnosu na samačka kućanstva imala su kućanstva s dvoje odraslih s troje ili više djece, no ovaj prediktor se nije pokazao značajnim. Time je hipoteza o utjecaju ovisnih članova kućanstva na dohodak samo djelomično potvrđena. Sve u svemu, prvi model objašnjava relativno malen postotak varijacije u podacima (7,5 %), stoga budući da je velik udio varijance ostao neobjašnjen, dobivene rezultate u prvom modelu treba uzeti s dozom opreza.

U objašnjavanju podataka je znatno bolji model napravljen na poduzorku iz kojeg su isključena kućanstva za koja nije mjeren intenzitet rada. Drugi linearni model tako objašnjava 42 % varijacije u podacima, što je za malen broj prediktora relativno dobro. Hipoteza o utjecaju braka na dohodak je kao i u prvom modelu ostala potvrđena. Kohabitacija nije statistički značajan prediktor, iako i dalje ima isti smjer utjecaja na dohodak kao i u prvom modelu. Sada kada se kontrolira za bračni status i intenzitet rada, primjetne su razlike u smjeru koeficijenata pojedinih tipova kućanstva. Unatoč tim razlikama hipoteza o utjecaju djece je i dalje ostaje djelomično potvrđena, jer kako se može primijetiti i kod dvoje odraslih s djecom, i kod troje ili više bez ili s djecom, svako dodatno dijete umanjuje ekvivalenti raspoloživi dohodak u odnosu na samačka kućanstva. Navedeni rezultat puno i ne iznenađuje, uzmu li se u obzir svi troškovi vezani uz podizanje djeteta, ali i dijelom vrlo nerazvijen sustava socijalne politike i još slabu integraciju majki u tržište rada (vidi: Hazl et al, 2011.).

Položaj samohranih roditelja je znatno lošiji u odnosu na samačka kućanstva, no ne toliko loš koliko bi se očekivalo, budući da se pokazalo da neki drugi tipovi kućanstava kao što su kućanstva s dvoje odraslih i dvoje uzdržavane djece imaju približno sličan umanjeni ekvivalentni raspoloživi dohodak u odnosu na samačka kućanstva, a kućanstva s dvoje odraslih i troje uzdržavane djece imaju i još manji dohodak u odnosu na samačka kućanstva. Ta se razlika možda dijelom može objasniti time da samohrani roditelji primaju i traže više neformalne i formalne podrške u odnosu na dvoroditeljske obitelji (vidi: Pećnik i Raboteg-Šarić, 2005.), što možda donekle poboljšava njihov loš položaj u odnosu na druge tipove, dok se znatno lošiji položaj obitelji s troje ili više djece možda može objasniti time da je za te obitelji možda karakterističniji model muškog hranitelja obitelji, čime se ženin potencijalni dohodak zamjenjuje za brigu o djeci i kućanstvu (vidi: Kotowska i Marysiak, 2008.; Akrap i Čipin, 2011. i dr.).

Vrlo nizak intenzitet rada tako ima izrazito negativan utjecaj na dohodak kućanstva, što je i bilo za očekivati. Naime, pokazalo se da u odnosu na kućanstva s vrlo niskim intenzitetom rada, kućanstva s niskim intenzitetom rada imaju oko 30 % veći, a kućanstva s vrlo visokim intenzitetom oko 90 % veći ekvivalenti raspoloživi dohodak. Ova skupina kućanstava je u posebno velikom riziku od siromaštva, i to posebice samačka kućanstva koja se ne mogu osloniti na dodatni dohodak partnera. Ovaj nalaz svakako upućuje na to da je zaposlenost možda jedan od najvažnijih faktora za izbjegavanje rizika od siromaštva kućanstva. U tom pogledu osim prema razvoju socijalnih politika koje bi unaprijedile položaj žena, a osobito majki, na tržištu rada, u posljednje vrijeme se sve više ističe i potreba za usklađivanjem obrazovanja s potrebama tržišta rada. U pogledu usklađenosti obrazovanja i potreba tržišta rada Obadić (2017: 140) ističe da su dosadašnje analize ukazale na neusklađenost između ta dva područja koja predstavlja težak strukturni problem. Analiza kretanja nezaposlenosti, prema Obadić (2017: 144) ukazuje na to da je u razdoblju od 2008. do 2015. trend rasta „nezaposlenosti najizraženiji među najškolovanijim pojedincima“, što „upozorava na već alarmantno stanje i najbolje pokazuje strukturne probleme neusklađenosti obrazovnog sustava i stvarnih potreba tržišta“. U pogledu aktivnih mjera zapošljavanja autorica ističe da se je kao jedna od najboljih dosadašnjih mjera pokazalo stručno osposobljavanje za rad bez zasnivanja radnog odnosa. Ali za kvalitetno usklađivanje politika obrazovanja osim prakse tijekom studija koja bi pružila neophodno iskustvu, uz analizu podataka HZZ-a, bilo bi „nužno analizirati i aluminijske [sic!] pojedinih fakulteta“ (Obadić, 2017: 147). Osim u tom pogledu, donekle se vodi i rasprava o povećanju fleksibilnosti tržišta rada koje bi možda moglo imati neke pozitivne učinke na smanjene siromaštva „nastankom većeg broja poslova, pogotovo za radnike sa slabijim kvalifikacijama“, ali i negativne „zbog pojavljivanja slabije plaćenih i nesigurnih poslova“ (vidi: Šošići, 2005.). No bitno je naglasiti da nezaposlenost nije samo ekonomski problem, već on predstavlja iznimno važan socijalni, psihološki te u konačnici i zdravstveni problem, što sve zajedno može voditi u kronično stanje stalne nezaposlenosti. Tako su rezultati istraživanja u Hrvatskoj koji su dovodili u vezu nezaposlenost s nekim od tih dimenzija pokazuju da: nezaposlenost mladih u riziku ili s poremećajima ponašanja „predstavlja važan čimbenik njihove ukupne integracije i osamostaljivanja, odnosno relevantan rizični čimbenik, prije svega ekonomske isključenosti“ (Koller-Trbović et al., 2009.), „da produžena nezaposlenost u Hrvatskoj osiromašuje i socijalno izolira one koji su joj izloženi“ (Šverko et al., 2005), te „da su nezaposleni sa kardiovaskularnim i metaboličkim bolestima u Hrvatskoj i oni bez njih koristili manje preventivnom zdravstvenom zaštitom nego odgovarajuće podskupine zaposlenih“ (Vončina et al., 2007.).

U pogledu subjektivnog siromaštva, ovdje se i u prvom i drugom logističkom modelu brak pokazao kao značajan prediktor u smislu da u relativno velikoj mjeri smanjuje vjerojatnost subjektivnog siromaštva. Time je i potvrđena hipoteza o smjeru i veličini utjecaja braka na subjektivno siromaštvo u odnosu na one koji nisu u vezi, te se može govoriti o zaštitnim učincima braka na dobrobit obitelji. Utjecaj kohabitacije je bio istog smjera, ali je bio znatno manjeg utjecaja u odnosu na one koji nisu u vezi, od onog kojeg u odnosu na iste imao brak. Neovisno o tome, time je potvrđena i hipoteza o smjeru utjecaja kohabitacije na subjektivno siromaštvo. S obzirom na tip kućanstva, rezultati generalno upućuju na to da se s rastom veličine kućanstva i broja ovisnih članova, povećava vjerojatnost subjektivnog siromaštva. No uz neke bitne varijacije. Tako kućanstva s dvoje odraslih i dvoje djece imaju manju vjerojatnost od subjektivnog siromaštva u odnosu na samačka kućanstva, od kućanstava s troje ili više djece u odnosu na samačka kućanstva, što je nekako i očekivano budući da se troškovi života povećavaju s rastom broja članova kućanstva, a i s njima ekonomski stres, no u isto vrijeme kućanstva s dvoje odraslih i jednim djetetom imaju veću vjerojatnost subjektivnog siromaštva od kućanstava s dvoje djece. Kako objasniti tu razliku? Možda razlog djelomično proizlazi iz toga da se u ovoj skupini vjerojatno nalazi velik broj roditelja kojima je to prvo dijete, odnosno predstavlja razdoblje prelaska u roditeljstvo (eng. *transition to parenthood*) koje se može odraziti negativno na zadovoljstvo vezom tokom određenog vremenskog razdoblja (vidi: Doss et al., 2009.). Uz sve troškove koji dolaze s djetetom, to se naravno može i odraziti na vjerojatnost subjektivnog siromaštva. Iskustvo koje imaju u odgajanju prvog djeteta uz utjecaj ekonomija razmjera (budući da drugo dijete dijeli mnoge troškove života s prvim), tako bi kod roditelja s dvoje djece možda moglo rezultirati nešto manjom vjerojatnošću subjektivnog siromaštva u odnosu na roditelje s prvim djetetom. Vjerojatnost za obitelji s troje ili više djece vjerojatno se dijelom može objasniti na sličan način kao i za dohodak, odnosno time da je za ovakve obitelji karakterističniji jedno hraniteljski model (vidi: Kotowska i Marysiak, 2008.; Akrap o Čipin, 2011. i dr.), te da se je pokazalo da broj djece izravno utječe na ekonomski stres supruga, ali ne i majke (vidi: Obradović i Čudina-Obradović, 2006.) Nadalje, vjerojatnost subjektivnog siromaštva za samohrane roditelje nije se pokazala značajno većom u odnosu na ostala kućanstva kako se očekivalo, što se vjerojatno može objasniti na sličan način kao i u slučaju ekvivalentnog raspoloživog dohotka. Hipoteza o utjecaju dohotka je potvrđena. Visina ekvivalentnog raspoloživog dohotka tako smanjuje vjerojatnost subjektivnog siromaštva, što je u skladu s nekim stranim istraživanjima (vidi: Ravallion i Lokshin, 2002.; Lipovčan et al., 2007. i dr.). U drugom logističkom modelu pokazalo se da srednji i vrlo visoki intenzitet rada smanjuju vjerojatnost subjektivnog siromaštva, dok se visoki intenzitet (koji također smanjuje

vjerojatnost), te niski koji neznatno povećava, nisu pokazali statistički značajnim prediktorima. Time je djelomično potvrđena hipoteza o utjecaju intenziteta rada na vjerojatnost subjektivnog siromaštva.

Za kraj, jedan od najkonzistentniji nalaza ovog istraživanja jest svakako onaj vezan uz pozitivan utjecaj braka na dohodak i smanjenje vjerojatnosti subjektivnog siromaštva. Rezultati ovog istraživanja su u skladu s rezultatima mnogim stranih istraživanja koja su se bavila utjecajem braka na ekonomsku i subjektivnu dobrobit obitelji. No i dalje se nameću mnoga pitanja vezana uz moguće posljedice koje bi određeni trendovi u sklapanju brakova mogli imati za siromaštvo obitelji. Kako se pokazalo u rezultatima, unutar pojedinih tipova kućanstva (kao što su ona s dvoje odraslih oboje mlađi od 65 godina, te bez djece) postoji znatno veća nejednakost distribucije dohotka u odnosu na preostale tipove kućanstava. Jedno od područja kojima bi također trebalo posvetiti dodatno pažnju jest ono vezano uz trendove i karakteristike vezane uz kohabitaciju u Hrvatskoj. Vezano uz modele, relativno nizak udio varijacije objašnjen modelima upućuje na potrebu uključivanja dodatnih prediktora. To bi svakako mogle biti varijable koje bi omogućile proučavanje regionalnih razlika, varijable vezane uz obrazovanje i dob, te konstrukcija varijabli troškova kućanstva, vrijednosti dobara proizvedenih u kućanstvu itd. Nadalje, mjerenje stope rizika od siromaštva, dohotka ili subjektivnog siromaštva na razini kućanstva često može sakriti značajne razlike koje možda postoje između pojedinih članova kućanstva (vidi: Jenkins, 2009.), stoga je jedna od smjernica za buduća istraživanja svakako i konstruiranje modela koji bi omogućili i rasvjetljavanje takvih razlika. Osim toga, pokretanjem EU-SILC ankete u Hrvatsku 2010. godine omogućila se i mogućnost longitudinalnih i komparativnih istraživanja koja je dosad ostala u potpunosti neiskorištena. Longitudinalna istraživanja korištenjem podataka Ankete o dohotku bi tako na primjer omogućila otkivanje trendova u nejednakosti i strukturi pojedinih tipova kućanstva. Komparativna istraživanja bi omogućila otkivanje relativnog položaja Hrvatske po pitanju nekih pokazatelja u odnosu na ostale europske zemlje, što posebno treba naglasiti iz činjenice da su podaci za Hrvatsku bili uključen u relativno malen broj stranih komparativnih istraživanja. Koliko je autoru poznato, ovo je prvo istraživanje u Hrvatskoj koje je nastojalo objasniti utjecaj struktura obitelji na objektivni i subjektivni osjećaj siromaštva korištenjem podataka Ankete o dohotku stanovništva. Osim toga, prilično se rijetko u slična istraživanja uključuju dva različita pokazatelja siromaštva, već se uglavnom fokusira na utjecaj strukture obitelji i drugih varijabli na samo jednu od navedenih dimenzija i to najčešće rizika od siromaštva ili dohotka, dok je subjektivna dimenzija u odnosu na nju slabije istraženo područje. Kroz korištenje dva različita

pokazatelja nejednakosti željela se dobiti cjelovitija slika, nego što bi se dobila kada bi se koristio samo jedan pokazatelj.

8. Popis literature

1. Akrap, Anđelko, Čipin, Ivan, (2011.) "Usklađivanje poslovnoga i obiteljskoga života u Hrvatskoj: utjecaj na fertilitet", *Društvena istraživanja*, sv. 20 (1): 47–68.
2. Alfons, A., Templ, M. (2013.) "Estimation of Social Exclusion Indicators from Complex Surveys: The R Package laeken", *Journal of Statistical Software*, sv. 54 (15): 1–25.
3. Bandalović, G. (2017.) "Stavovi mladih o kohabitaciji", *Revija za socijalnu politiku*, sv. 24 (1): 45–71.
4. Bartolac, A. (2014.) "Stavovi studenata o kohabitaciji i braku", *Socijalna ekologija: časopis za ekološku misao i sociologijska istraživanja*, sv. 22 (2): 107–131.
5. Becker, G. S. (1993.) *A Treatise on the Family*, prošireno izdanje, England: Harvard University Press Cambridge, Massachusetts London.
6. Berc, G., Ljubotina, D., Blažeka, S. (2004.) "Struktura obitelji i životni uvjeti obitelji u selu i u gradu", *Sociologija sela*, sv. 163/164(1/2): 23–43.
7. Billari, F. C. i Liefbroer A. C. (2004.) "Is the Second Demographic Transition a useful concept for demography? Introduction to a debate", *Vienna Yearbook of Population Research*, sv. 2: 1 – 3.
8. Bradshaw, J., Finch, N., (2003.) "Overlaps in Dimensions of Poverty", *Journal of Social Policy*, sv. 32 (4): 513–525.
9. Buttler, F. (2013.) "What determines subjective poverty ? An evaluation of the link between relative income poverty measures and", *Pre-prints of the DFG Research Unit "Horizontal Europeanization" 2013 - 01*.
10. Cancian, M., Haskins, R. (2014.) "Changes in Family Composition: Implications for Income, Poverty, and Public Policy", *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, sv. 654 (1): 31–47.
11. Castilla, C. (2010.) "Subjective poverty and reference-dependence: Income over time, aspirations and reference groups", *Working paper // World Institute for Development Economics Research*, No. 2010,76.
12. Chun, H., Lee, I. (2001.) "Why do married men earn more: Productivity or marriage selection?", *Economic Inquiry*, sv. 39 (2): 307–319.
13. Coleman, D.(2004.) "Why we don't have to believe without doubting in the "Second Demographic Transition"—some agnostic comments", *Vienna Yearbook of Population Research*, sv. 2: 11-24.

14. Cox, D., Fafchamps, M. (2007.) "Chapter 58 Extended Family and Kinship Networks: Economic Insights and Evolutionary Directions", *Handbook of Development Economics*, sv. 4 (7): 3711–3784.
15. Čudina-Obradović, M., Obradović, J. (1998.) "Utjecaji socio-ekonomskoga položaja obitelji na bračne, obiteljske i socijalizacijske", *Revija za sociologiju*, sv. 29 (1-2): 27–47.
16. de Graaf-Zijl, M., Nolan, B. (2011.) "Household joblessness and its impact on poverty and deprivation in Europe", *Journal of European Social Policy*, sv. 21 (5): 413–431.
17. Deaton, A., Paxson, C. (1998.) "Economies of Scale, Household Size, and the Demand for Food", *Journal of Political Economy*, sv. 106 (5): p. 897–930.
18. Delhey, J., Kohler, U. (2007). "Where we stand in Europe. Citizen perceptions of European country rankings and their influence on subjective well-being", str. 385-404, u: Alber, J. & Fahey, T. & Saraceno, C. (ur.) *Handbook of Quality of life in the Enlarged European Union*, New York: Routledge.
19. Dercon, S. (2002.) "Income risk, coping strategies, and safety nets", *The World Bank Research Observer*, sv. 17 (2): 141–166.
20. Diener, E., Gohm, C. L., Suh, E., Oishi, S. (2000). "Similarity of the relations between marital status and subjective well-being across cultures", *Journal of Cross-Cultural Psychology*, sv. 31, 419–436.
21. Doss, B.D., Rhoades, G.K., Stanley, S.M., Markman, H.J. (2009.) "The Effect of the Transition to Parenthood on Relationship Quality: An Eight-Year Prospective Study", *Journal of Personality and Social Psychology*, sv. 96(3): 601–619.
22. Esteve, A., García-Román, J., Permanyer, I. (2012.) "The gender-gap reversal in education and its effect on union formation: The end of hypergamy?", *Population and Development Review*, sv. 38 (3): 535–546.
23. *EU statistics on income and living conditions (EU-SILC) methodology – data quality* (2016.) Eurostat,
[http://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexplained/index.php/EU_statistics_on_income_and_living_conditions_\(EU-SILC\)_methodology_%E2%80%93_data_quality#Cross-sectional_weights](http://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexplained/index.php/EU_statistics_on_income_and_living_conditions_(EU-SILC)_methodology_%E2%80%93_data_quality#Cross-sectional_weights) (datum zadnje izmjene: 19. siječanj 2016.)
24. Galić, B., (2011.) "Žene i rad u suvremenom društvu – značaj "orodnjenog" rada", *Sociologija i prostor*, sv. 189 (1): 25–48.
25. Gardiner, K., Millar, J. (2004.) "Low pay, household resources and poverty", *The Joseph Rowntree Foundation*, https://www.jrf.org.uk/report/low-pay-household-resources-and-poverty#jl_downloads_0 (stranica posjećena: 10. kolovoza 2017.)

26. Gardiner, K., Millar, J. (2006.) "How Low-Paid Employees Avoid Poverty: An Analysis by Family Type and Household Structure", *Journal of Social Policy*, sv. 35 (3): 351–369.
27. Gelo, J., Smolić, Š., Strmota, M. (2011.) "Sociodemografske odrednice zaposlenosti žena u Hrvatskoj", *Drustvena istrazivanja*, sv. 20 (1): 69–88.
28. Gjonca, A., Aassve, A., Mencarini, L. (2008.) "Albania: Trends and Patterns, Proximate Determinants and Policies of Fertility Change", *Demographic Research*, sv. 19 (11): 261–292.
29. Hazl, V., Crnković Pozaić, S., Meštrović, B., Taylor, A. (2011.) "Položaj žena na hrvatskom tržištu rada - Sažetak studije", *Program Europske unije za Hrvatsku: Žene na tržištu rada.*, http://www.hzz.hr/UserDocsImages/Polo%C5%BEaj%20%C5%BEena%20na%20tr%C5%BEi%C5%A1tu%20rada_Sa%C5%BEetak%20studije.pdf (stranica posjećena: 12. kolovoza 2017.)
30. Hoem, J. M., Mureşan, C., Hărăguş, M. (2013.) "Recent features of cohabitational and marital fertility in Romania", MPIDR Working Paper, WP 2013-007.
31. Jaris Tichenor, V. (1999.) "Status and Income as Gendered Resources : The Case of Marital Power", *Journal of Marriage and Family*, sv. 61(3): 638–650.
32. Jenkins, S.P. (2009.) "Poverty Measurement and the Within-Household Distribution: Agenda for Action", *Journal of Social Policy*, sv. 20 (4): 457–483.
33. Johnson-Hanks, J.A., Bachrach, C.A., Morgan, S.P., Kohler, H.P. (2011.) " Understanding Family Change and Variation: Toward a Theory of Conjunctural Action", New York: Springer.
34. Kalmijn, M. (2007.) "Gender differences in the effects of divorce, widowhood and remarriage on intergenerational support: Does marriage protect fathers?", *Social Forces*, sv. 85 (3): 1079–1104.
35. Killewald, A. (2016.) "Money, Work, and Marital Stability: Assessing Change in the Gendered Determinants of Divorce", *American Sociological Review*, sv. 81 (4): 696–719.
36. Koller-Trbović, N., Žižak, A., Jedud, I. (2009.) " Nezaposlenost i socijalna isključenost mladih u Hrvatskoj: perspektiva nezaposlenih mladih u riziku ili s poremećajem u ponašanju", *Kriminologija i socijalna integracija*, sv. 17 (2): 87–103.
37. Kotowska, I. E., Matysiak, A. (2008.) "Reconciliation of Work and Family under Different Institutional Settings", *People, Population Change and Policies: Lessons from the Population Policy Acceptance Study*, sv. 16 (1): 299–318.

38. Lanzieri, G. (2013.) "Towards a "baby recession" in Europe?", *Eurostat: Population and social conditions.*, <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/3433488/5585916/KS-SF-13-013-EN.PDF/a812b080-7ede-41a4-97ef-589ee767c581>. (stranica posjećena: 17. kolovoza 2017.)
39. Lerman, Robert I. (2002.) "How Do Marriage, Cohabitation, and Single Parenthood Affect the Material Hardships of Families with Children?", *istraživački izvještaj*, <http://www.urban.org/sites/default/files/publication/60506/410539-How-Do-Marriage-Cohabitation-and-Single-Parenthood-Affect-the-Material-Hardships-of-Families-with-Children-.PDF> (stranica posjećena: 17. kolovoza 2017.)
40. Lipovčan, L.K., Brkljacić, T., Sakić, V. (2007.) "Monthly income and subjective well-being of Croatian citizens.", *Croatian medical journal*, sv. 48 (5): 727–33.
41. Marks, G.N. (2005.) "Income Poverty , Subjective Poverty and Financial Stress", *Social Policy Research Paper No. 29, Australian Government*.
42. *Marriage and divorce statistics* (2017.) Eurostat, http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Marriage_and_divorce_statistics (stranica posjećena: 12. kolovoza 2017.)
43. Matković, T. (2006.) "Koliko isključeni ? Sociodemografski profil, zapošljivost i socijalni kapital siromašnih radnika i kućanstava bez zaposlenih u Hrvatskoj", *Revija za socijalnu politiku*, sv. 13 (3–4): 271–291.
44. Matković, T. (2008.) "Tko što radi? Dob i rod kao odrednice položaja na tržištu rada u Hrvatskoj", *Revija za socijalnu politiku*, sv. 15 (3): 479–502.
45. Meyer, D. R., Carlson, M. J. (2014.) "Family Complexity: Implications for Policy and Research", *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, sv. 654 (1): 259–276.
46. Modig, K., Talbäck, M., Torssander, J., Ahlbom, A., (2016.) "Payback time? Influence of having children on mortality in old age", *Journal of Epidemiology & Community Health*, sv. 71 (5): 424–430.
47. Nolan, B., Whelan, C.T. (2009.) "Using non-monetary deprivation indicators to analyse poverty and social exclusion in rich countries: Lessons from europe?", *Journal of Policy Analysis and Management*, sv. 29 (2): 305–325.
48. Obadić, A. (2017.) "Nezaposlenost mladih i usklađenost obrazovnog sustava s potrebama tržišta rada", *Ekonomika misao i praksa*, sv. 1: 129–150.
49. Obradović, J., Čudina-Obradović, M. (2006.) "Marital Partners' Income as a Determinant of Marriage Quality", *Društvena istraživanja*, sv. 15 (1–2): 117–139.

50. Pavić, D. (2013.) "Natalitet etničkih skupina u Hrvatskoj od 1998. do 2008.", *Migracijske i etničke teme*, sv. 29 (1): 39–62.
51. Pavić, D. (2014.) "Trend i čimbenici izvanbračnih rođenja u Hrvatskoj od 1998. do 2012. godine", *Revija za sociologiju*, sv. 44 (2): 139–162.
52. Pećnik, N., Raboteg-Šarić, Z. (2005.) "Neformalna i formalna podrška jednoroditeljskim i dvoroditeljskim obiteljima", *Revija za socijalnu politiku*, sv. 12 (1): 1–21.
53. Pećnik, N., Raboteg-Šarić, Z., (2006.) "Bračni status, financijske poteškoće i socijalna podrška kao odrednice roditeljske depresivnosti i odgojnih postupaka", *Revija za socijalnu politiku*, sv. 15 (6): 961–985.
54. Perelli-Harris, B. (2008.) "Ukraine: On the border between old and new in uncertain times", *Demographic Research*, sv. 19: 1145–1178.
55. Petrović, M. (2011.) "Promene bračnosti i porodičnih modela u postsocijalističkim zemljama: zakasnela i nepotpuna ili specifična druga demografska tranzicija", *Stanovništvo*, sv 1: 53 – 78.
56. *Pokazatelji siromaštva u 2010* (2011.) Državni zavod za statistiku, https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2011/14-01-02_01_2011.htm (stranica posjećena: 10. kolovoza 2017.)
57. *Pokazatelji siromaštva u 2011. – konačni rezultati* (2013.) Državni zavod za statistiku, https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2012/14-01-03_01_2012.htm (stranica posjećena: 10. kolovoza 2017.)
58. *Pokazatelji siromaštva u 2012. – konačni rezultati* (2013.) Državni zavod za statistiku, https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2013/14-01-02_01_2013.htm (stranica posjećena: 10. kolovoza 2017.)
59. *Pokazatelji siromaštva u 2013. – konačni rezultati* (2014.) Državni zavod za statistiku, https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2014/14-01-02_01_2014.htm (stranica posjećena: 10. kolovoza 2017.)
60. *Pokazatelji siromaštva u 2014. – konačni rezultati* (2015.) Državni zavod za statistiku, https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2015/14-01-02_01_2015.htm (stranica posjećena: 10. kolovoza 2017.)
61. *Pokazatelji siromaštva u 2014. – konačni rezultati – ispravak* (2016.) Državni zavod za statistiku, https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2015/14-01-02_01_2015corr.htm (stranica posjećena: 10. kolovoza 2017.)

62. *Pokazatelji siromaštva i socijalne isključenosti u 2015. - konačni rezultati* (2016.) (Državni zavod za statistiku, https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2016/14-01-01_01_2016.htm (stranica posjećena: 10. kolovoza 2017.)
63. *Pokazatelji siromaštva i socijalne isključenosti u 2015. - konačni rezultati - ispravak* (2017.) Državni zavod za statistiku, https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2016/14-01-01_01_2016corr.htm (stranica posjećena: 10. kolovoza 2017.)
64. Ravallion, M., Lokshin, M. (2002.) "Self-rated economic welfare in Russia", *European Economic Review*, sv. 46 (8): 1453–1473.
65. Rendall, M.S., Weden, M.M., Favreault, M.M., Waldron, H. (2011.) "The Protective Effect of Marriage for Survival: A Review and Update", *Demography*, sv. 48 (2): 481–506.
66. *Risk-of-poverty gap and relationship with the risk of poverty* (2017.) European Commission, <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1050&intPageId=1895&langId=en> (stranica posjećena: 8. kolovoza 2017.)
67. Schwartz, Christine R. (2013.) "Trends and Variation in Assortative Mating: Causes and Consequences", *Annual Review of Sociology*, sv. 39 (1): 451–470.
68. Seltzer, J. A. (2000.) "Families Formed Outside of Marriage", *Journal of Marriage and Family*, sv. 62 (4): 1247–1268.
69. Sobotka, T. (2008.) "Overview Chapter 6: The Diverse Faces of the Second Demographic Transition in Europe", *Demographic Research*, sv. 19 (8): 171–224.
70. Solera, C. (1998.) "Income Transfers and Support for Mothers' Employment: The Link to Family Poverty Risks. A Comparison between Italy, Sweden and the UK", *LIS Working Paper Series 192*.
71. *Statistički prikaz – broj 1* (2016.) Ministarstvo uprave, <https://uprava.gov.hr/UserDocsImages//Statisti%C4%8Dki%20prikaz//FINAL-Statisti%C4%8Dki%20prikaz%20-24.02.2016..pdf> (stranica posjećena: 10. kolovoza 2017.)
72. *Statistički prikaz – broj 4* (2016.) Ministarstvo uprave, <https://uprava.gov.hr/UserDocsImages//Statisti%C4%8Dki%20prikaz//Statisti%C4%8Dki%20prikaz%20-%204.%20broj.pdf> (stranica posjećena: 10. kolovoza 2017.)
73. *Statistički prikaz – broj 7* (2017.) Ministarstvo uprave, <https://uprava.gov.hr/UserDocsImages//Statisti%C4%8Dki%20prikaz//Statisti%C4%8Dki%20prikaz-%20final.pdf> (stranica posjećena: 10. kolovoza 2017.)
74. Stutzer, A., Frey, B.S. (2006.) "Does marriage make people happy, or do happy people get married?", *Journal of Socio-Economics*, sv. 35 (2): 326–347.

75. Šošić, V. (2005.) "Siromaštvo i politike na tržištu rada u Hrvatskoj", *Financijska teorija i praksa*, sv. 29 (1): 75–94.
76. Šverko, B., Galić, Z., Maslić Seršić, D. (2006.) "Nezaposlenost i socijalna isključenost: longitudinalna studija", *Revija za socijalnu politiku*, sv. 13 (1): 1–14.
77. Thomas, A., Sawhill, I. (2005.) "For Love and Money? The Impact of Family Structure on Family Income", *The Future of Children*, sv. 15 (2): 57–74.
78. Vanassche, S., Swicegood, G., Matthijs, K. (2013.) "Marriage and Children as a Key to Happiness? Cross-National Differences in the Effects of Marital Status and Children on Well-Being", *Journal of Happiness Studies*, sv. 14 (2): 501–524.
79. Veenhoven, R. (2002.) "Why social policy need subjective indicators", *Social Indicators Research*, sv. 58 (1/3): 33–45.
80. Vončina, L., Pristaš, I., Mastilica, M., Polašek, O., Šoćić, Z., Stevanović, R. (2007.) "Kako i koliko se nezaposlene osobe u Hrvatskoj koriste preventivnom zdravstvenom zaštitom", *Croatian medical journal*, sv. 48(5): 667–674.
81. *What are equivalence scales?* (2011.) OECD Project on Income Distribution and Poverty, <http://www.oecd.org/els/soc/OECD-Note-EquivalenceScales.pdf>. (stranica posjećena: 17. kolovoza 2017.)
82. Young, R., Johnson, D.R. (2012.) "To Weight or Not to Weight, That is the Question: Survey Weights and Multivariate Analysis", *The American Association for Public Opinion Research (AAPOR) 67th Annual Conference*, http://www.aapor.org/AAPOR_Main/media/AnnualMeetingProceedings/2012/03_-Young-Johnson_A2_Weighting-paper_aapor-2012-ry.pdf (stranica posjećena: 25. srpnja 2017.)
83. Zaidi, B. i Morgan, P. S. (2017.) "The Second Demographic Transition Theory: A Review and Appraisal", *Annual Review of Sociology*, sv. 43: 4.1 – 4.20.
84. Zakon o životnom partnerstvu osoba istog spola (2014.) *Narodne novine*, br. 92, 18. srpnja 2014.
85. *Žene i muškarci u Hrvatskoj 2017* (2017.) Državni zavod za statistiku, https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/menandwomen/men_and_women_2017.pdf (stranica posjećena: 4. srpnja 2017.)